

Handboek NVT

Leeswijzer Taalleesland
Nederlands voor het basisonderwijs
op Aruba (klas 3-klas 6)

Leerjaar 5

Thema 10

Water... voor nu en later

Colofon

Lidwina Solognier-Lamper (projectleider)

Roelien Hofman

Mirella Wijngaarden

Judith Schnieders

Laura Tonk

Marion Lopez

Wiljan Megens

Met dank aan:

Colegio Conrado Coronel, Colegio San Hose, Frans Teunissen, Aurita Arends, Magriet Pourier, Merle Sint Jago, Alexandra Tromp

Uitgegeven door afdeling Curriculum, Directie Onderwijs Aruba

Opdrachtgever: Proyecto Scol Multilingual (PSML)

Handboek NVT

Dit handboek van thema 10 'Water... voor nu en later' is onderdeel van het 'Handboek NVT', een aanpassing van de methode Taalleesland voor het vak Nederlands in het Arubaanse onderwijs klas 3-6.

Naast de methode is er een Handboek geschreven met de onderdelen: woordenschat, luisteren en spreken, leesbegrip, stellen, taalbeschouwing en spelling. Daarnaast wordt er in de lessen tijd ingeruimd voor lezen.

De aanpassing betreft onder andere het aantal lessen in verband met de beschikbare lestijd voor het Nederlands in de Scol Multilingual. Bij deze aanpassing is rekening gehouden met het feit dat de leerlingen in de moedertaalmethode 'Festival di Idioma' de taalvaardigheden zullen leren waarop het onderwijs in het Nederlands aansluit.

Andere aanpassingen zijn er met betrekking tot de context: aanpassing aan de Arubaanse context of een verduidelijking van de context met behulp van beelden.

Ook komen taalverschillen Papiamentu – Nederlands aan bod in de desbetreffende lesuitwerkingen, bijvoorbeeld bij verschil in woord- of zinsbouw.

Veel taalplezier!

De projectgroep.

Inhoud Handboek thema 10

Colofon	2
Inhoudsopgave	5
Thema-inleiding	7
Overzicht lesdoelen	8
Lessen	11 - 85

Bijlagen

- Toetsbladen 10
- Controletoets
- Alfabetische woordenlijst
- Woordenlijst betekenissen
- Spellinghulp

Thema-inleiding

Water... voor nu en later

Er is wellicht niets fascinerender dan water. Water verschijnt in allerlei vormen: als woest stromende beken, onmetelijke zeeën en kleine vennetjes, als een verfrissende regen of een zware wolkbreuk, in de vorm van wolken, sneeuw, hagel en ijs. Water betekent spelen, zwemmen, varen, maar ook gewoon kijken.

Water is voor ons van levensbelang: veilig, schoon drinkwater is kostbaar geworden, waar we niet verspillend mee mogen omgaan. Water heeft een hoge prioriteit. We mogen hierbij ook de gevaren van de zee en uit overstromende rivieren niet vergeten.

‘Water’ is een buitengewoon rijk onderwerp. Allerlei kanten daarvan komen in de verschillende onderdelen van dit thema aan de orde.

Ieder thema bestaat uit 20 lessen. De lessen 1-4, 6-9, 11-14 zijn taallessen, waarin het lezen van teksten is geïntegreerd; de lessen 5, 10 en 15 zijn spellingslessen; lessen 16/17 zijn toetslessen; lessen 18/19 zijn herhalings-/verdiepingslessen; in les 20 wordt het thema afgesloten.

De leerlingen beheersen aan het eind van thema 10 de volgende taalvaardigheden:

Woordenschat

- het passief en actief kennen van de doelwoorden van thema 10;
- het herkennen van betekenisrelaties tussen de doelwoorden van thema 10.

Taalbeschouwing

- het koppelen van synoniemen en nuanceverschillen in de betekenis van synoniemen herkennen.

Leesbegrip

- inferenties maken met betrekking tot plaats en tijd.

Spelling

- de leerlingen oefenen hun auditief geheugen en schrijven een aantal zinnen en woorden uit al bekende spellingscategorieën.

Didactische tips

Aan het eind van een les staan soms didactische tips. Hierin worden meestal voor leerlingen onbekende woorden aangegeven.

Om deze woorden duidelijk te maken, kunt u te werk gaan volgens de methode die de woordenschatlessen gebruiken.

Een andere tip is om andere woordleerstrategieën te gebruiken:

- langere woorden splitsen in woorden die wel bekend zijn;
- gelijkenis zoeken in woorden in andere talen (Papiamentu, Engels, Spaans);
- een vertaling naar het woord in het Papiamentu.

Didactische tips kunnen ook tips geven met betrekking tot het bereiken van andere doelen in de lessen.

Overzicht lesdoelen		
Week 1		
Les 1	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>van belang, noodzakelijk, van levensbelang, broodnodig</i> en <i>onmisbaar</i> .
	Luisteren en spreken	- De leerlingen maken kennis met het thema 'Water...voor nu en later'. - De leerlingen praten samen over het thema 'Water...voor nu en later' in het Nederlands. - De leerlingen luisteren naar en reageren op een voorgelezen verhaal in het Nederlands.
Les 2	Leesbegrip	- De leerlingen vatten de hoofdzaken van een doe-tekst in schemavorm samen. - De leerlingen stellen het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte van een weettekst vast.
Les 3	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de oceaan, het ven</i> en <i>het grondwater</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen stellen vast of zinnen in de tegenwoordige of in de verleden tijd staan. - De leerlingen zetten zinnen om van de o.t.t. in de o.v.t. of andersom. - De leerlingen wijzen het onderwerp, het gezegde en de persoonsvorm in zinnen in de o.t.t. of o.v.t. met een of meerdere werkwoorden aan. - De leerlingen wijzen waar-, wanneer-, hoe- en waarmee-delen in zinnen aan. - De leerlingen wijzen hoelang- en waarheen-delen in zinnen aan. - De leerlingen breiden korte zinnen met hoelang- en waarheen-delen uit.
Les 4	Stellen	- De leerlingen werken een hoofdgedachte tot een weettekst uit.
Les 5	Spelling	- De leerlingen schrijven: <ul style="list-style-type: none"> o meerlettergrepige woorden die op tie (/tsie/ of /sie/) eindigen. o de persoonsvormen had, deed en stond als frequente uitzonderingen.
Week 2		
Les 6	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de vloeistof, de vaste stof</i> en <i>het gas</i> .
	Leesbegrip	- De leerlingen vatten in schemavorm de hoofdzaken van een doe-tekst samen. - De leerlingen stellen het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte van een weettekst vast.
Les 7	Luisteren en spreken	- De leerlingen stellen de alineaverdeling van een voorgelezen tekst vast en noemen per alinea het (deel) onderwerp.
	Leesbegrip	- De leerlingen stellen de belangrijkste alinea's van een weettekst vast en vatten deze samen.
Les 8	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>uitbaggeren, dichtslibben, verspillen</i> en <i>zuinig</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen plaatsen aanhalingstekens in zinnen met directe rede. - De leerlingen plaatsen een komma, vraagteken of uitroepteken na een bijzin met directe rede.
Les 9	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de waternood, de watersnood, het watergebrek</i> en <i>de wateroverlast</i> .
	Stellen	- De leerlingen werken een hoofdgedachte tot een weettekst uit.
Les 10	Spelling	- De leerlingen schrijven: <ul style="list-style-type: none"> o meerlettergrepige woorden die op tie (/tsie/ of /sie/) eindigen; o de persoonsvormen had, deed en stond als frequente uitzonderingen. - De leerlingen verdelen woorden in lettergrepen.

Les 11	Stellen	- De leerlingen maken samenstellingen met het woord water-, geven hier betekenis aan en gebruiken het in zinnen.
	Leesbegrip	- De leerlingen stellen de belangrijkste zinnen van een weettekst vast en maken hiermee een samenvatting.
Les 12	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>lozen, het riool, de waterzuivering</i> en <i>waterverontreiniging</i> .
	Woordbegrip	- De leerlingen vinden de betekenis van moeilijke woorden in een tekst door het toepassen van de regels: Ik lees vooruit, ik lees terug, ik splits het lange woord.
Les 13	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>het klimaat, het weersverschijnsel</i> en <i>de meteoroloog</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen wijzen bijvoeglijke naamwoorden in zinsverband aan. - De leerlingen gebruiken bijvoeglijke naamwoorden zonder en met buigings-e. - De leerlingen gebruiken bijvoeglijke naamwoorden die zijn afgeleid van geografische namen. - De leerlingen preciseren en verrijken een tekst door bijvoeglijke naamwoorden te gebruiken.
Les 14	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de landkenmerken, de bodem, de bevolking, het landschap</i> en <i>de economie</i> .
	Stellen	- De leerlingen schrijven een doe-tekst vanuit een schema.
Les 15	Spelling	- De leerlingen schrijven: <ul style="list-style-type: none"> o meerlettergrepige woorden die op tie (/tsie/ of /sie/) eindigen. o de persoonsvormen had, deed en stond als frequente uitzonderingen. - De leerlingen verdelen woorden in lettergrepen.
Week 4		
Les 16/17	Diagn. toets	
	Spelling	- schrijven van meerlettergrepige woorden die op tie (/tsie/ of /sie/) eindigen, de persoonsvormen <i>had, deed</i> en <i>stond</i> als frequente uitzonderingen en het verdelen van woorden in lettergrepen
	Stellen	- een doe-tekst schrijven vanuit een schema
	Taalbeschouwing	- bijvoeglijke naamwoorden in zinsverband aanwijzen - tekst preciseren en verrijken door het gebruik van bijvoeglijke naamwoorden
	Leesbegrip	- onderwerp, deelonderwerpen en hoofdgedachte van een weettekst vaststellen - belangrijke zinnen van alinea's van een weettekst vaststellen en hiermee een samenvatting maken
	Woordenschat	- de woorden van de Woordclusters zowel passief als actief beheersen - de betekenisrelaties tussen de woorden van Woordclusters beheersen
Les 18/19	Herh./verdieping	
	Spelling	- getoetste doelen
	Leesbegrip	- getoetst doel
	Taalbeschouwing	- getoetste doelen
	Woordenschat	- getoetst doel
	Verdieping	- een aantal doelen dat bij de lessen Taalbeschouwing aan de orde is gekomen
Les 20	Thema-afsluiting	- De leerlingen passen de doelwoorden van het thema toe.

Lesinhoud

- De leerlingen maken kennis met het thema 'Water...voor nu en later'.
- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **van belang**, **noodzakelijk**, **van levensbelang**, **broodnodig** en **onmisbaar**.
- De leerlingen praten samen over het thema 'Water...voor nu en later' in het Nederlands.
- De leerlingen luisteren naar en reageren op een voorgelezen verhaal in het Nederlands.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 1, Woordcluster 1

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 1 t/m 3

Extra oefening

- Werkboek 10, bladzijde 4

Betekenis van de woorden

van belang:	Als iets van belang is, is het belangrijk.
noodzakelijk:	Als iets noodzakelijk is, moet het gebeuren. Het is erg nodig.
Water	drinken is noodzakelijk, omdat een groot deel van ons lichaam uit water bestaat.
van levensbelang:	Als iets van levensbelang is, is het heel erg belangrijk. Voldoende drinkwater is bijvoorbeeld van levensbelang: zonder drinkwater kunnen mensen en dieren niet overleven.
broodnodig:	Als iets broodnodig is, dan is het echt nodig. Op aarde kunnen we water niet missen, omdat alle levende wezens water broodnodig hebben.
onmisbaar:	Als iets onmisbaar is, kun je er niet zonder. Water is onmisbaar voor het functioneren van onze organen. Bijna niemand staat erbij stil hoe onmisbaar water is.

Start**10**

U schrijft groot de titel van het thema 'Water ...voor nu en later' op het bord en leest zonder verdere inleiding het volgende verhaal voor.

Duiker de pelikaan landde op een paal vlakbij de kust. De zee zag er kalm en zwart uit. Terwijl Duiker verder vloog, keek hij goed rond of hij een visje zag. Net wilde hij een duik nemen toen hij ineens een angstige kreet hoorde.

Iets zwarts bewoog in de donkere zee. Alleen een kop stak er bovenuit. Toen kwamen twee vleugels langzaam omhoog uit een dikke stroperige

massa. Het was een vogel. De vleugels maakten schokkende bewegingen. Weer schreeuwde de vogel. Toen herkende Duiker haar. "Nee", krijste hij. "Moeder, moeder!" "Pas op! Blijf weg allemaal!" gilde Darka, en wanhopig bleef ze proberen uit de kleverige blubber te komen. "Moeder!!!" duiker gilde het uit. "Ik laat u niet in de steek!" Hij streek een stuk verder neer op het stinkende water en keek naar haar, niet wetend wat te doen.

Hij zag hoe zijn moeders vleugels alsmaar langzamer op en neer gingen. Toen stak ze haar kop naar beneden en dook. De zee rook vies, naar benzine. Duiker riep wanhopig maar zijn moeder antwoordde niet. Darka kwam nooit meer boven.

Duiker raakte in paniek en wilde wegvliegen. Maar...wat was er toch aan de hand? Zijn vleugels waren te zwaar, hij kreeg ze niet los van de zee. Hij zwom snel maar hij kwam niet vooruit. Hij sloeg met zijn vleugels tot hij niet meer kon. Doodmoe en wanhopig liet hij zich meedrijven op de stinkende golven.

Zo spoelde hij aan. Uitgeput krabbelde hij een stukje het strand op. Lange tijd bleef hij versuft liggen. Hij voelde zich kouder en kouder worden. Alles werd zwart.

Toen hij bijkwam was het al middag. Er hing een vreemd geluid in de lucht dat door de wind van ver werd megedragen. Het weer was totaal anders. De zon brandde nu fel en hij voelde zich heet en vies.

Dichtbij hoorde hij het klokkende geluid van de zwarte zee die tegen de kust klotste. Hij krabbelde overeind en begon met zijn snavel het zwart verkleurde zand van zich af te schrapen. Af en toe kwam er iets in zijn bek. O, wat smaakte dat vies.

Maar schone veren zijn het belangrijkste bezit van een vogel, zei zijn moeder altijd. Dus moest het toch gebeuren.

Hij voelde zich ineens ziek van de viezigheid in zijn maag. Wat moest hij toch beginnen? Zijn vleugels kreeg hij nog niet voor de helft gespreid, dus vliegen kon hij wel vergeten. Ook de visjes waren onbereikbaar want in die enge zwarte zee had hij niets te zoeken. Het enige wat hij nu nog kon doen, was lopen. Als hij hier bleef, ging hij zeker dood.

Plotseling zag hij iets bewegen in de verte. Verrast keek hij op. Hij twijfelde en durfde zijn ogen haast niet te geloven.

Maar dat was... een andere pelikaan!

Eindelijk een levend wezen! Verheugd gingen zijn poten sneller op en neer. Van ver begon hij al te roepen: "Hallo, hallo!" De vogel reageerde niet, maar gelukkig ging hij ook niet weg.

Toen Duiker dichterbij kwam, zag hij dat hij hem niet kende.

"Hallo", zei hij opnieuw, "heeft u misschien mijn familie gezien? We zijn hier vanochtend aangekomen en ik heb zoiets vreselijks meegemaakt en..."

Hij brak zijn zin af, want nu viel hem pas op dat de vogel er afschuwelijk uitzag. Zijn botten staken door een vettige zwarte verenlaag heen. Hij keek opgejaagd en intens verlaten.

"Hier leeft niemand meer", klonk het schor. "Het zwarte gevaar is in de zee en de vis is weg."

Ineens krijste hij het uit: "Iedereen is dood! Vier dagen heb ik hier rondgelopen, ik heb er genoeg van! Ik wou dat ik ook dood was..."

"Waarom zegt u dat?" vroeg Duiker geschrokken. "Laat me met rust!" snauwde de vogel. "Jij kunt mij toch niet helpen, niemand kan ons helpen."

Inez Grimme

Kern – Instructie 1	10
----------------------------	-----------

Stap 1

U laat de leerlingen op het verhaal reageren. U kunt daarbij de volgende vragen stellen:

- Wat vind je van het verhaal? Kun je uitleggen waarom je dat vindt?
- Wat denk je dat er is gebeurd?
- Zou het verhaal echt gebeurd kunnen zijn? Wat zou wel echt gebeurd kunnen zijn en wat beslist niet?
- We weten niet hoe het verhaal verder gaat. Kun jij verzinnen hoe het verder gaat en afloopt?

Stap 2

U zegt dat het verhaal over een olieramp op zee gaat. Door de ramp raakt de zee erg vervuild. U zegt:

"Het thema van de komende lessen is 'Water... voor nu en later'. Wie kan vertellen wat 'nu en later' ermee te maken heeft?" (Dit heeft te maken met de milieukant van het verhaal. Als je nu niet netjes omgaat met de natuur, hebben mensen en dieren daar later last van.)

Kern – Instructie 2

20

U schrijft op het bord:

Water is van belang.

U legt uit:

“Water is **van belang**. **Belang** is een stukje van het woord belangrijk. Dat is dan ook de betekenis. Als iets **van belang is**, dan is het ook belangrijk.”

U vraagt aan de leerlingen waarom zij denken dat water **van belang** is. U schrijft de antwoorden om de woorden op het bord, zodat de Woordspin WATER IS VAN BELANG ontstaat.

“Water is **van belang**, want zonder water kun je niet leven. Je kunt water niet missen, het is **onmisbaar**. In **onmisbaar** zit het woord -on. Jullie weten dat als -on ergens voorstaat dat het ‘niet’ betekent. **Onmisbaar** betekent dat je het niet kunt missen. Zonder zijn knuffel kan mijn zoon bijvoorbeeld niet slapen. Zijn knuffel is **onmisbaar** voor hem.

Water is **noodzakelijk**. **Noodzakelijk** betekent niet zonder kunnen. Zonder water gaan de plantjes dood. De plantjes water geven is **noodzakelijk**.

Broodnodig betekent hetzelfde als **noodzakelijk**, maar **broodnodig** gebruik je alleen in de spreektaal. Je zult **broodnodig** dus niet snel in de krant of in een boek tegenkomen, maar wel als iemand iets vertelt. Als je **broodnodig** splitst, krijg je brood en nodig. Brood heb je heel hard nodig om te kunnen leven. Je kunt ook zeggen: hoognodig. Water is dus **van belang**. Als iets **van levensbelang** is, is het heel belangrijk voor je. Als je het niet zou hebben, zou je doodgaan.”

Laat leerlingen een aantal zaken noemen die **van belang** zijn voor ze, of **noodzakelijk**, **onmisbaar** of zelfs **van levensbelang**. Schrijf dit op post-it's en plak deze bij het Woordweb. Laat met voorbeelden zien dat de woorden allemaal met elkaar te maken hebben. Water is:

- noodzakelijk
- onmisbaar
- van levensbelang

De leerlingen maken opdracht 1 en 2 op bladzijde 1 t/m 3 van het Werkboek.

extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 3, bladzijde 4

Afsluiting**5**

U bespreekt met de leerlingen de redenen die zij bedacht hebben bij opdracht 1, bij de vraag “Kun jij nog meer redenen bedenken waarom water zo onmisbaar is?”

Didactische tip:

Besteed extra aandacht aan het formuleren van goede zinnen, zowel in de spreektaal als in de schrijftaal. Dit kan bijvoorbeeld ‘mondeling’. Als het antwoord op een vraag inhoudelijk goed is, maar de zinconstructie niet klopt, herhaalt u het goede antwoord in de juiste zinsconstructie.

Kind: “Geen water, dan je dood gaan.”

Leerkracht: “Ja, dat klopt. Zonder water, ga je dood.”

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 1 t/m 4

1

1 *Individueel antwoord met drie concrete redenen, bijvoorbeeld: Water is onmisbaar om te koken, je haar te wassen, je kleren te wassen, je tanden te poetsen, etc.*

2 *1 = Afrika, 2 = Nederland, 3 = Antarctica*

2

2 *bruine broden*

3

1 *waar* 6 *niet waar*

2 *niet waar* 7 *waar*

3 *niet waar* 8 *waar*

4 *waar* 9 *niet waar*

5 *niet waar* 10 *waar*

Lesinhoud

- De leerlingen vatten de hoofdzaken van een doe-tekst in schemavorm samen.
- De leerlingen stellen het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte van een weettekst vast.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 48, 50 en 51

Extra oefening

- Taalleesboek 10, bladzijde 49 t/m 54

Vorbereiding

- U zorgt voor een duimstok, een rolmaat, twee emmers, een stuk tuinslang, een zaagje, een vilstift en water.
- U probeert het proefje 'Hoe hevel je water over?' uit met de bovenstaande attributen. Het proefje staat beschreven op bladzijde 48 van het Taalleesboek.

De leerlingen hebben in klas 4 en 5 geleerd alinea's te onderscheiden op vorm (witregel, inspringen, op een nieuwe regel beginnen zonder inspringen) en op inhoud. (Er komt een andere persoon/onderwerp bij, er gebeurt iets op een andere plaats, er gebeurt iets op een andere tijd, er gebeurt iets heel anders.) Bij de teksten die gebruikt worden in klas 6, kun je alleen de alinea's onderscheiden, doordat er op een nieuwe regel is begonnen, zonder inspringen. Dit laatste blijft voor een aantal leerlingen nog moeilijk. Besteed hier bij het lezen van de tekst extra aandacht aan. Bepaal aan de hand van de geleerde regels waar de nieuwe alinea begint en laat de leerlingen met potlood een dun streepje in de tekst zetten.

Start**10**

U zet de ene emmer op tafel en de andere iets lager. U vult de emmer die het hoogste staat met water. Vervolgens vraagt u aan de leerlingen hoe je het water van de ene emmer in de andere emmer kunt krijgen, zonder de emmers aan te raken.

Nadat de leerlingen met oplossingen zijn gekomen, demonstreert u het proefje.

Kern – Instructie 1

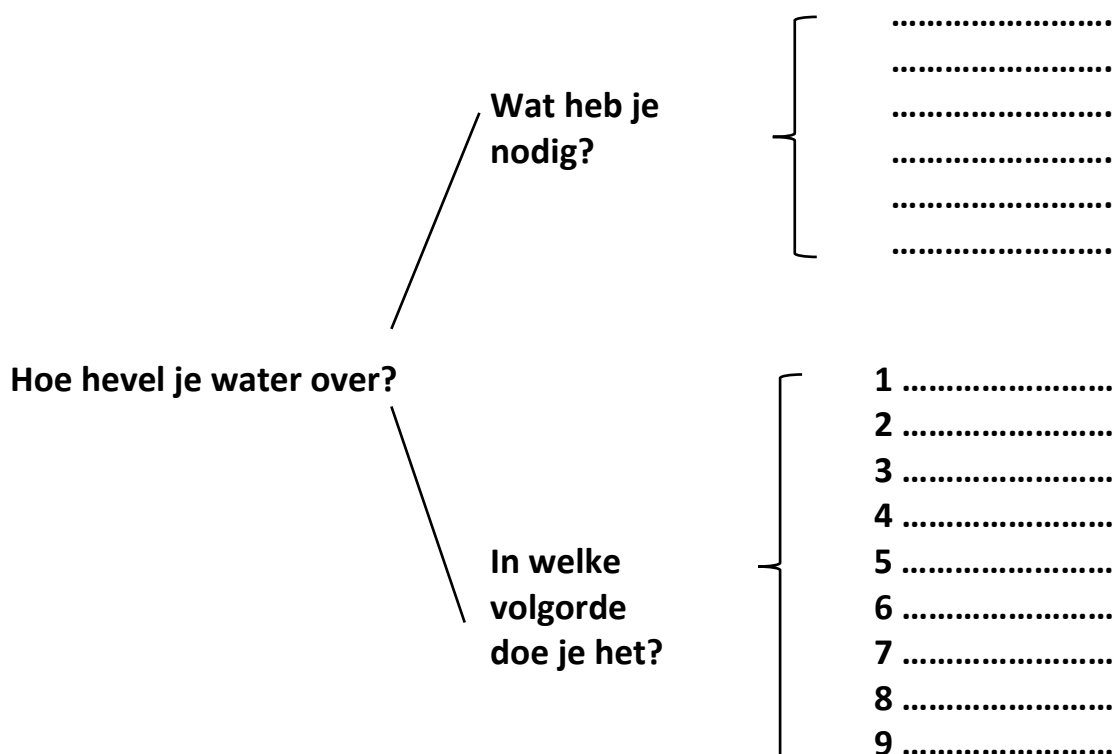
15

U leest de tekst bij opdracht 1, op bladzijde 48 van het Taalleesboek 'Hoe hevel je water over?' voor. U legt tijdens het voorlezen de woorden 'overhevelen', 'de duimstok' en 'de rolmaat' uit. (zie voor betekenis 'Didactische tip')

U vraagt waar de tekst over gaat en legt vervolgens uit:

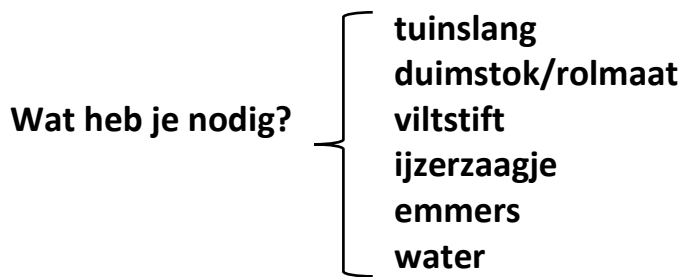
“We weten nu waar de tekst over gaat, maar om te doen wat in de tekst staat is het gemakkelijk om te weten wat je nodig hebt. Je moet kort opschrijven in welke volgorde je alles moet doen. Daarvoor is een schema handig. In deze les gaan we dat leren. Kijk maar eens naar het bord.”

U schrijft op het bord:

Voordat u met de leerlingen het schema invult, vraagt u even aandacht voor het accoladeteken. U schrijft de accolade op het bord en u vertelt erbij dat dit teken gebruikt wordt om aan te geven dat iets bij elkaar hoort.

Daarna vult u samen met de leerlingen, die terugkijken in de leestekst, het bovenste deel van het schema als volgt in:

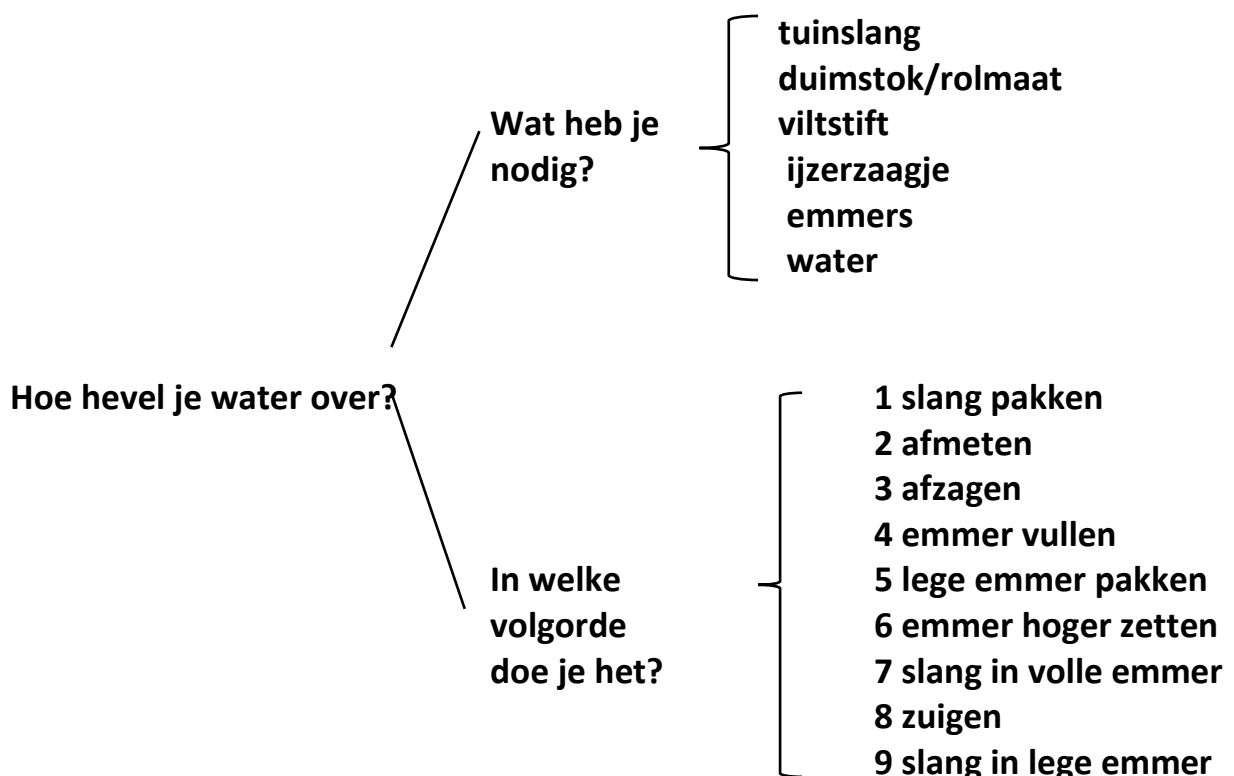
Vervolgens zegt u:

“Nu moeten we nog in het schema zetten in welke volgorde je iets doet. Jullie zien in je boek onder de leestekst een opsomming van alles wat je moet doen, maar het staat in de verkeerde volgorde. Wat is de goede volgorde en hoe schrijven we dat in het schema op?”

U laat de leerlingen de juiste volgorde zoeken en vraagt ze de handelingen korter te formuleren. De eerste doet u voor:

“In plaats van een ‘tuinslang pakken’ is het makkelijker om ‘slang pakken’ op te schrijven.”

In een gesprekje met de leerlingen komt u tot een samenvatting van de handelingen. U schrijft deze in het schema, zodat het geheel er als volgt uitziet:

U laat een leerling met behulp van het schema de tekst nog een keer terug vertellen.

Kern – Instructie 2

15

U zegt:

“In deze les staan ook opdrachten die we al eerder hebben gehad. Zo moeten jullie van een weettekst het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte zoeken.”

U schrijft deze woorden op het bord en vraagt naar definities ervan. Deze schrijft u erachter:

onderwerp: waar gaat de hele tekst over?
deelonderwerp: het onderwerp van elke alinea
hoofdgedachte: wat wordt er over het onderwerp gezegd?

U maakt samen opdracht 3, op bladzijde 50 en 51 van het Taalleesboek. De leerlingen schrijven de antwoorden in hun Taalschrift.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 2.1 t/m 2.3, bladzijde 49 en 50
- Taalleesboek, opdracht 4 t/m 5.3, bladzijde 52 t/m 54

Afsluiting

5

U vraagt een leerling om het proefje nog een keer te demonstreren. Een andere leerling krijgt de opdracht om precies te omschrijven wat deze leerling doet.

Didactische tip:

De leerlingen hebben in klas 4 en 5 geleerd alinea's te onderscheiden:

- op vorm (witregel, inspringen, op een nieuwe regel beginnen zonder inspringen.) en;
- inhoud. (Er komt een andere persoon/onderwerp bij, er gebeurt iets op een andere plaats, er gebeurt iets op een andere tijd, er gebeurt iets heel anders.)

Bij de teksten die gebruikt worden in klas 6, kun je alleen de alinea's onderscheiden doordat er op een nieuwe regel is begonnen, zonder inspringen of door te kijken naar de inhoud. Dit laatste blijft voor een aantal leerlingen nog moeilijk. Besteed hier bij het lezen van de tekst extra aandacht aan. Bepaal aan de hand van de geleerde regels waar de nieuwe alinea begint en laat de leerlingen met potlood een dun streepje zetten in de tekst.

De volgende woorden hebben wellicht extra aandacht nodig:

overhevelen: Overhevelen is iets van de ene plek naar de andere plek verplaatsen. Je kan water van een waterreservoir in een tank overhevelen.

de duimstok: Een duimstok is een meetlat die je kunt opvouwen.

de rolmaat: Een rolmaat is een meetlat van staal die je kunt oprollen.

Eenvoudige proefjes met water om in de klas te doen, zijn te vinden op YouTube, bijvoorbeeld: <https://www.youtube.com/watch?v=OTuZgwXzVJ8> (8 watertrics that'll melt your mind)

Antwoorden

Taallesboek 4, blz. 49 t/m 54

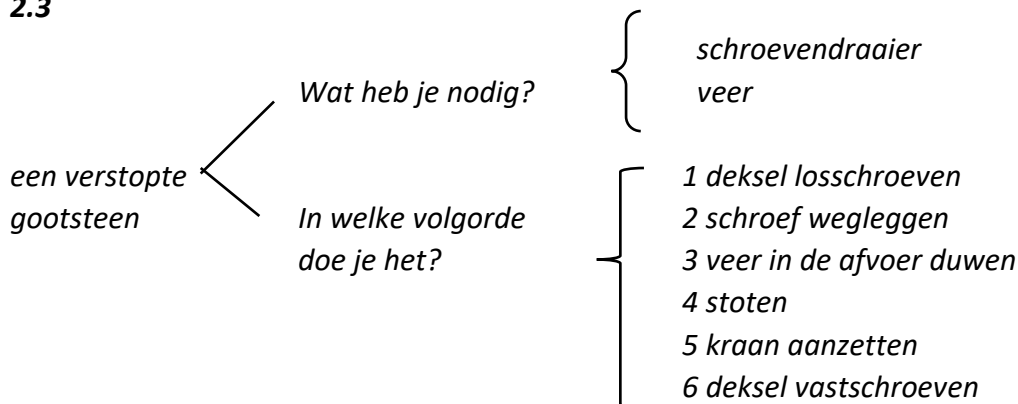
2.1

schroevendraaier; lange buigzame veer

2.2

3-2-4-6-1-5

2.3

3.1

kieuw = Kieuwen zijn spleetjes achter de kop van een vis.

Kikkerdril = Kikkerdril is een glibberig hoopje eitjes van een vis.

compleet = Als iets compleet is, ontbreekt er niets aan.

3.2

c de gedaanteverwisselingen van een kikker.

3.3

In alinea 1: Kikkers leggen hun eitjes in het water.

In alinea 2: Na acht weken begint de grote verandering.

In alinea 3: Na dertien weken is de verandering compleet.

3.4

Bijvoorbeeld: Kikkers leggen eitjes in het water. Na acht weken beginnen ze flink te veranderen en na dertien weken is het eitje een kikker geworden.

3.5

Bijvoorbeeld: van eitje tot kikker.

4

5.1*de blauwe vinvis***5.2***1 In alinea 1: Het grootste zoogdier op aarde is de blauwe vinvis.**2 In alinea 2: Een blauwe vinvis hoort tot de baleinwalvissen.**3 In alinea 3: Een baleinwalvis eet plankton.**4 In alinea 4: Met behulp van de baleinen wordt het plankton uit het zeewater gehaald.***5.3***bijvoorbeeld:**De blauwe vinvis is het grootste zoogdier. Het is een baleinwalvis. Hij eet plankton dat hij met zijn baleinen uit het water zeeft.*

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de oceaan**, **het ven**, en **het grondwater**.
- De leerlingen stellen vast of zinnen in de tegenwoordige of in de verleden tijd staan.
- De leerlingen zetten zinnen om van de o.t.t. in de o.v.t. of andersom.
- De leerlingen wijzen het onderwerp, het gezegde en de persoonsvorm in zinnen in de o.t.t. of o.v.t. met een of meerdere werkwoorden aan.
- De leerlingen wijzen waar-, wanneer-, hoe- en waarmee-delen in zinnen aan.
- De leerlingen wijzen hoelang- en waarheen-delen in zinnen aan.
- De leerlingen breiden korte zinnen met hoelang- en waarheen-delen uit.

Materiaal

Klassikaal

- Woordcluster 2, Woordweb 2

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 54 t/m 56
- Werkboek 10, bladzijde 5 t/m 8

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 57

Vorbereiding

- U zorgt voor een wereldkaart.
- U zorgt voor een groot vel papier en schrijft in het midden WATER OP DE WERELD.
- U zorgt voor post-it's en een zwarte stift.

de betekenis van de woorden:

de oceaan:	Een oceaan is een heel grote zee. Op aarde zijn er 5 oceanen, die samen een hele grote zee vormen.
het ven:	Een ven is een klein meertje in het bos. Dat is een ondiepe heldere plas met een modderige bodem.
het grondwater:	Grondwater is water dat in de bodem zit. Het kan na zuivering als drinkwater gebruikt worden.

Start**5**

U wijst op de wereldkaart de verschillende **oceanen** aan.

U zegt:

“Zien jullie wat een enorme waterplassen er op de wereld zijn? Al dat blauw is water. Er is veel meer water op de wereld dan land.”

U wijst ook nog meren en binnenzeeën aan.

Kern – Instructie 1

10

U legt uit:

“Die heel grote plassen water tussen de werelddelen noem je **oceanen**. Een **oceaan** is een heel grote zee. Op de kaart zie je **oceanen** tussen de werelddelen. Er is niet een **oceaan**, maar er zijn er een paar. Tussen Europa en Amerika heb je ook een **oceaan** (U wijst het aan op de kaart.), dat is de Atlantische **oceaan**.

Water komt op nog andere manieren in de natuur voor en daar hebben we verschillende namen voor. De meeste namen kennen jullie wel: de zee, een meer, een rivier, een sloot. Maar er zijn er nog meer, bijvoorbeeld een **ven**. Een **ven** is een meertje in het bos. Een **ven** is door de natuur gevormd. Het water van een **ven** is schoon en helder, maar de bodem is modderig. Je kunt in sommige natuurgebieden wel **vennen** zien. Je kunt moeilijk vlakbij een **ven** komen, omdat de grond eromheen erg nat is en je er moeilijk kunt lopen. Maar **vennen** zijn wel heel prachtig om te zien.

Dan is er nog water dat heel belangrijk is, maar waar je niets van ziet, dat is grondwater. De regen die in de grond wegzakt komt bij **het grondwater**. Het drinkwater in Nederland is voor een deel gezuiverd **grondwater**. Het grondwater wordt dan opgepompt en drinkbaar gemaakt.”

Kijk samen met de leerlingen naar het Woordweb. Het begint met een grote hoeveelheid water, gaat steeds naar minder en eindigt met geen (=onzichtbaar) water. U verzamelt samen met de leerlingen nog meer woorden die met ‘hoeveelheden’ water te maken hebben, bijvoorbeeld de plas, het meer, de vijver, de sloot, de beek, het kanaal, de rivier, de rooi, de dam, de zee. Vraag de leerlingen of ze met genoemde woorden ook een trapje kunnen maken: van veel naar weinig of van weinig naar veel.

U schrijft de genoemde woorden rondom WATER OP DE WERELD op een groot vel papier en hangt het bij het Woordweb.

U neemt kort opdracht 1 en 2 op bladzijde 5 en 6 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken deze opdracht zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp aan.

U bespreekt de antwoorden van de opdrachten samen met de leerlingen en u herhaalt met de leerlingen het vorige Woordweb.

Kern – Instructie 2

25

U leest samen de tekst bij opdracht 1, op bladzijde 54 van het Taalleesboek.
U schrijft vervolgens de volgende zinnen op het bord:

- 1 De familie fietst al een uur.**
- 2 Ze rijden naar een meertje.**

U laat eerst het onderwerp, het gezegde en de persoonsvorm noemen van beide zinnen.

U vervolgt:

“In elke zin blijft een stuk over. In zin 1: al een uur. Dit noemen we het hoelang-deel, want het vertelt hoe lang het duurt. In zin 2: naar een meertje. Dit heet het waarheen-deel, want het vertelt waarheen ze gaan.”

U behandelt mondeling de opdrachten 2.1 t/m 4.3 op bladzijde 55 en 56 van het Taalleesboek. Vervolgens maken de leerlingen zelfstandig of in tweetallen de opdrachten op bladzijde 7 en 8 van het Werkboek.

In de introductietekst bij opdracht 1 staan zinnen met scheidbaar samengestelde werkwoorden. Hierbij is het lastiger dan normaal om de persoonsvorm vast te stellen. Laat de leerlingen eens de persoonsvorm noemen van de volgende zin:

Vader stapt af.

Eerst wordt de zin in de andere tijd gezet. Het woord dat verandert is ‘stapt’. Dit is dus de persoonsvorm volgens de aangeleerde regel. Maar vraagt u nu eens naar het hele werkwoord dat in de voorbeeldzin staat. (afstappen) Daarom is de persoonsvorm ook niet ‘stapt’ maar ‘stapt af’.

U behandelt op dezelfde wijze nog een voorbeeld.

Tes en Tim gaan mee.

(persoonsvorm: gaan mee; hele werkwoord: meegaan)

Vervolgens kunt u de leerlingen individueel de persoonsvorm van de volgende zinnen laten opschrijven:

- 1 Ze fietsen terug. (fietsen terug)**
- 2 Er bleef niemand thuis. (bleef thuis)**
- 3 Vader denkt even na. (denkt na)**
- 4 Hij loopt een tijdje rond. (loopt rond)**
- 5 Dan rijdt hij vlug weg. (rijdt weg)**

Bij de antwoorden vraagt u de leerlingen steeds even het hele werkwoord te noemen. (terugfietsen, thuisblijven, nadenken, rondlopen, wegrijden)

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 6.1 t/m 7.3, bladzijde 57

Afsluiting	5
-------------------	----------

U herhaalt opnieuw in wat voor vorm water op de wereld kan voorkomen. Vervolgens omschrijft u één van de begrippen en raden de leerlingen om welk begrip het gaat, bijvoorbeeld:

- Dit bestaat uit heel veel water. Het water is zout. Het is eigenlijk een grote zee. Ra, ra wat is het? (**de oceaan**)
- Dit kan groot zijn, maar ook klein. Meestal is het door mensen gemaakt. Ik heb er een in mijn tuin. Er zwemmen vissen en er groeien waterplanten in. Ra, ra wat is het? (de vijver)

Didactische tip: Deze woorden hebben misschien nog wat meer uitleg nodig:
--

de beek:	Een beek is een smal riviertje. Een beek is niet diep.
----------	--

het kanaal:	Een kanaal is een recht stuk water waar schepen op kunnen varen, net als op een rivier. Een kanaal is door mensen gegraven.
-------------	---

het meer:	Een meer is een grote waterplas. Vaak kun je er in zwemmen. Het is ontstaan in de natuur.
-----------	---

de poel:	Een poel is een grote plas water.
----------	-----------------------------------

de rivier:	Een rivier is een waterstroom. De meeste rivieren beginnen in de bergen en komen uit in de zee, of in een andere rivier.
------------	--

de sloot:	Een sloot is een smal kanaal langs een weiland.
-----------	---

de vijver:	Een vijver is een meertje in een tuin of park. Er kunnen vissen in zwemmen en waterplanten in groeien.
------------	--

Antwoorden

Taalleesboek 4, blz. 54 t/m 56

2.1

1 tien minuten

2 een kwartier

2.2

1 onderwerp: ze

2 onderwerp: vader

gezegde: moeten fietsen

gezegde: staat te kijken

persoonsvorm: moeten

persoonsvorm: staat

2.3

in de tegenwoordige tijd

3.1

1 naar een mooi plekje

3.2

1 onderwerp: ze

2 onderwerp: vader

2 naar zijn fiets

gezegde: gingen

gezegde: liep

persoonsvorm: moeten

persoonsvorm: liep

3.3*in de verleden tijd***4.1***1 Vader praatte geheimzinnig.**2 Kijkt hij beteuterd?**3 Zwigend fietsen ze terug.***4.2***Dat is de persoonsvorm.***4.3***Het zijn allemaal hoe-delen.***6.1***bijvoorbeeld:**1 Moeder zit een half uur te telefoneren.**2 Ligt Tes een uur te lezen?***6.2***1 Moeder zit een half uur op de bank te telefoneren.**2 Ligt Tes een uur in bed te lezen?***6.3**

*1 onderwerp: moeder
gezegde: zit te telefoneren
persoonsvorm: zit*

*2 onderwerp: Tess
gezegde: ligt te lezen
persoonsvorm: ligt*

7.1*eigen zin met een waarheen-deel***7.2***aangevulde eigen zin***7.3***bij de eigen zin: onderwerp, gezegde, persoonsvorm**Werkboek 10, blz. 5 t/m 8***1***het ven, de zee, de oceaan***2***kenmerken **de oceaan**: 1. De oceaan is een hele grote zee. 2 De oceaan is heel diep.**kenmerken **het ven**: 1. Het ven ligt in het bos. 2 Het ven is een klein meertje. 3. Het water is schoon/helder. De bodem is modderig.**kenmerken **het grondwater**: 1. Het grondwater zit in de bodem. 2 Het grondwater wordt als drinkwater gebruikt.***3***waar-deel: in de zee**hoelang-deel: een uurtje*

4

hoe-deel

waar-deel

wanneer-deel

waarmee-deel

5

onderwerp = je

gezegde = kon vissen

persoonsvorm = kon

wanneer-deel = vroeger

waar-deel = in het meertje

Lesinhoud

- De leerlingen werken een hoofdgedachte tot een weettekst uit.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 57
- Werkboek 10, bladzijde 9

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 58

Start**5**

U herhaalt de woordspun HET BELANG VAN WATER door de vraag te stellen waarom water ook al weer zo belangrijk is. U vult eventueel de woordspun aan als er iets genoemd wordt wat er nog niet staat.

Kern – Instructie**30**

U schrijft op het bord:

Water is van groot belang voor mens, dier en plant.

U vertelt dat dit de hoofdgedachte is van een weettekst en u herhaalt het begrip 'de hoofdgedachte':

“In de hoofdgedachte staat heel kort waar iemand een tekst over gaat schrijven. Vaak kun je aan de hoofdgedachte al zien over hoeveel dingen de schrijver het wil hebben en hoeveel alinea's hij gaat gebruiken.”

U bespreekt samen opdracht 1.1 op bladzijde 57 van het Taalleesboek. Laat Leerlingen voor zichzelf een keuze maken uit de antwoorden. U laat enkele leerlingen hun keuze uitleggen. (Er worden twee groepen genoemd die belang hebben bij water. Het belang van water is dan het onderwerp van de tekst.)

U schrijft op het bord de woorden

mens**dier****plant**

U vraagt nu waarom water zo belangrijk is voor de mens. Een paar bruikbare woorden zet u op het bord (bijvoorbeeld: drinken, wassen, vervoer).

Zo ook bij het woord dier (drinken, wassen, waterdieren) en vervolgen bij het woord plant (struik, boom). U laat de leerlingen ook nog vertellen wat in de eerste en wat in de tweede alinea thuishoort.

U bespreekt opdracht 1 op bladzijde 9 van het Werkboek. De eerste alinea is al voorgedaan. De leerlingen maken de weettekst af en bedenken een titel.

De leerlingen die klaar zijn gaan verder met opdracht 2.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 2, 4 en 5, bladzijde 58

Afsluiting

10

U inventariseert welke titels de leerlingen bedacht hebben en u schrijft deze op het bord. Vervolgens vraagt u verschillende leerlingen om hun tekst voor te dragen.

<p>Didactische tip: Wijs de leerlingen erop dat ze korte zinnen gebruiken bij het schrijven van een tekst. Bij het gebruik van korte zinnen is de kans kleiner dat ze fouten maken in de zinsconstructie. Herhaal kort even dat een zin in ieder geval moet bestaan uit een onderwerp en een persoonsvorm. Leg het woord 'alliteratie' uit.</p>
--

Antwoorden

Taalleesboek 4, blz. 57 en 58

1.1

b Deze hoofdgedachte hoort bij een tekst van twee alinea's: één over het belang van water voor de mens en één over het belang van water voor het dier.

2

twee zelfbedachte zinnen met alliteratie

4

zelfbedachte zinnen met alliteratie

5

tekening bij een zelfbedachte zin met alliteratie

Werkboek 10, blz. 9

1

een zelfbedachte tweede alinea passend bij de gegeven hoofdgedachte en een passende titel

2

een tekening die bij de weettekst past

Lesinhoud

- De leerlingen schrijven:
 - meerlettergrepige woorden die op **tie** (/tsie/ of /sie/) eindigen;
 - de persoonsvormen **had**, **deed** en **stond** als frequente uitzonderingen.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 10 en 11
- Persoonsvorm-kaart

Start**5**

U schrijft de volgende zin op het bord:

Voor elke vakantie komt de politie met een actie voor veilig verkeer.

Een leerling leest deze zin hardop voor. Hierna zegt u dat drie woorden in deze zin dezelfde moeilijkheid hebben. U vraagt welke woorden dat zijn. Daarna vraagt u wat moeilijk is aan de woorden. (/tsie/ wordt geschreven als *tie*.) U onderstreept de woorden *vakantie*, *politie* en *actie*. U merkt op dat in deze woorden een /s/-klank te horen is, maar dat die niet wordt geschreven.

U vraagt de leerlingen of zij nog meer woorden kunnen bedenken die op /tsie/ of /sie/ eindigen. (operatie, spatie, reactie) U schrijft de genoemde woorden op het bord en onderstreept de *tie* in ieder woord.

Kern – Instructie 1**15**

U vertelt dat er een regel bij deze woorden hoort:

“Hoor je aan het einde van een woord /tsie/, dan schrijf je *tie*. Dit geldt voor *politie*. Hoor je aan het eind van een woord /sie/ en is de letter daarvoor een medeklinker, dan schrijf je *tie*. Dit geldt voor *vakantie* en *actie*. (Er bestaan enkele uitzonderingen op deze regel zoals *defensie* en *extensie*.)

U leest nu steeds een zin voor met een woord dat op *tie* eindigt. De leerlingen moeten dit woord in de zin ontdekken, waarna u vraagt om welk woord het gaat. De leerlingen verwoorden waarom ze dat woord gekozen hebben. ('Ik hoor de /tsie/ aan het einde van het woord' of 'Ik hoor de /sie/ na een medeklinker'.) Hierna schrijft u het woord op het bord. U gebruikt hiervoor twee kolommen:

/tsie/ /sie/

De leerlingen schrijven de tie-woorden bij opdracht 1 op blz. 10 van het Werkboek.

U gebruikt de volgende zinnen:

- 1 De kinderen organiseren een **actie** voor Imeldahof.
- 2 In de **advertentie** werd een gebruikte fiets aangeboden.
- 3 De **politie** probeert de daders van de inbraak op te sporen.
- 4 Tijdens de **demonstratie** tegen de windmolens droegen de mensen spandoeken.
- 5 Het is een goede **prestatie** als je geen fouten maakt in dit dictee.
- 6 De keeper reageerde met een snelle **reactie** op het schot.
- 7 In elke **vakantie** logeren de kinderen een nachtje bij opa en oma.
- 8 De omroeper riep: **Attentie! Attentie!** De wedstrijd begint over vijf minuten.
- 9 De marathonloper had een uitstekende **conditie**.
- 10 Na de **operatie** werd de patiënt weer naar de zaal gebracht.

De beide kolommen zien er als volgt uit:

/tsie/	/sie/
politie	actie
demonstratie	advertentie
prestatie	reactie
operatie	attentie
conditie	vakantie

De leerlingen gaan verder met oefening 2 en 3 op bladzijde 10 en 11 van het Werkboek.

Kern – Instructie 2

15

U vertelt de leerlingen dat jullie gaan oefenen met de persoonsvorm. U vraagt de leerlingen of ze nog weten wat ze geleerd hebben over de persoonsvorm. (Als je aan het einde van een persoonsvorm een /t/ hoort, dan schrijf je een *t* (behalve bij *had*, *deed* en *stond*) en als je bij een persoonsvorm een /t/-klank aan het einde hoort, dan moet je het woord niet langer maken.)

U leest de volgende zin voor:

Sara fietst hard weg voor de hond.

U vraagt wat de persoonsvorm in deze zin is. Wanneer een leerling het goede antwoord geeft, vraagt u waarom dat zo is. (Het is een doewoord en wanneer je de tijd verandert, verandert de persoonsvorm: *fietste*.)

U vraagt:

“Hoe zit dat ook weer met de woorden *hard* en *hond*? Wie weet wat je moet doen met woorden of delen van woorden die op een /t/-klank eindigen?” (Je maakt het woord langer: *harde* en *honden*, dus schrijf je ze met een *d*.)

U schrijft de onderstaande zinnen op het bord met daaronder een tweede zin:

Sara fietst hard weg voor de hond.

De hond deed niets.

U vraagt de leerlingen naar de persoonsvorm van de tweede zin. (*Deed*, u laat de tijdproef verwoorden door een leerling.)

U vraagt:

“Wat valt je op?” (De persoonsvorm heeft een *d* op het eind.)

U zegt:

“Er zijn persoonsvormen die je altijd met een *d* op het eind schrijft en vandaag gaan we oefenen met de meest voorkomende drie persoonsvormen eindigend op een *d*. Ik ga ze opschrijven in een zin en jullie nemen die over in het Taalschrift.”

U schrijft op het bord:

- 1 De hond had zin om te spelen.
- 2 Maar de hond deed niets.
- 3 De hond stond rustig bij zijn baas.

U vraagt de leerlingen in welke tijd de zinnen staan. (verleden tijd)

Daarna vraagt u een leerling de eerste zin in het meervoud te zetten en de leerlingen schrijven deze zin op in hun schrift. (*De honden hadden zin om te spelen.*) U schrijft de zin op het bord, zodat de leerlingen hun zinnen kunnen nakijken. Met de tweede en derde zin doet u hetzelfde.

- 1 De honden hadden zin om te spelen.
- 2 Maar de honden deden niets.
- 3 De honden stonden rustig bij hun baas.

De leerlingen nemen hun Persoonsvorm-kaart erbij. U vestigt de aandacht op de drie uitzonderingen: *had*, *deed* en *stond*. U zegt:

“We hebben geleerd dat je als je aan het einde van een persoonsvorm een /t/ hoort, ook een *t* schrijft. Op deze regel leren we vandaag drie uitzonderingen die je goed moet onthouden. Deze uitzonderingen komen namelijk vaak voor. Het zijn: *had*, *deed* en *stond*.”

U vraagt de leerlingen met elke uitzondering een korte zin te maken. U schrijft drie van de zinnen op het bord.

U vraagt:

“In welke tijd staan de zinnen?” (de verleden tijd)

“De regel dat je een *t* schrijft, geldt dus gewoon wel voor de tegenwoordige tijd. In de verleden tijd zijn er uitzonderingen. Je kent er nu drie.”

Vervolgens neemt u een klein dictee af. De leerlingen schrijven de woorden bij opdracht 1 op blz. 10 van het Werkboek. De leerlingen schrijven alleen de persoonsvormen op.

U gebruikt hiervoor de volgende zinnen:

- 1 De hond **speelt** met de bal.
- 2 De aanvaller **had** al weken niet gescoord.
- 3 De reiger **vangt** een vette vis.
- 4 De agent **deed** net of hij niets zag.
- 5 Het schip **vaart** langzaam de haven uit.
- 6 De trein **stond** lange tijd stil.

Via het bord, met gebruikmaking van de nieuwe regel, wordt het dictee gezamenlijk nagekeken en waar nodig gecorrigeerd.

Afsluiting	10
-------------------	-----------

U sluit de les af met galgje. (bijvoorbeeld broodnodig, grondwater)

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 10 en 11

1

/tsie/	/sie/
politie	actie
demonstratie	advertentie
prestatie	reactie
operatie	attentie
conditie	vakantie

2

1 demonstratie	4 actie	7 reactie	10 vakantie
2 politie	5 attentie	8 operatie	
3 portie	6 prestatie	9 advertentie	

3

operatie	- operaties	advertentie	- advertenties
actie	- acties	reactie	- reacties
prestatie	- prestaties	portie	- porties
vakantie	- vakanties	demonstratie	- demonstraties

4

speelt had vangt vaart stond deed

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de vloeistof**, **de vaste stof** en **het gas**.
- De leerlingen vatten in schemavorm de hoofdzaken van een doe-tekst samen.
- De leerlingen stellen het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte van een weettekst vast.

Materiaal

Klassikaal

- Woordspoor 2, Woordweb 2

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 59 en 60
- Werkboek 10, bladzijde 12 en 13

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 61 t/m 63

Vorbereiding

- U zorgt voor ijsblokjes, water en een waterkoker. (start, instructie 1, afsluiting)
- U zorgt voor een ei, een glas water en zout. (instructie 2)
- U zorgt voor geeltjes en een zwarte stift.

Betekenis van de woorden:

de vloeistof: Een vloeistof is een vloeibare stof, zoals water, limonade en olie. Een vloeistof kan veranderen in een vaste stof.

de vaste stof: Een vaste stof is een stof die stevig van vorm is. Hij is niet vloeibaar. De vaste vorm van water is ijs.

het gas: Gas is een stof die de vorm heeft van lucht. Je kunt gas vaak niet zien, maar soms wel ruiken. Een vloeistof kan verdampen tot gas.

Start**5**

U vertelt dat water toch wel heel bijzonder is, omdat het verschillende vormen kan aannemen: ijs, water en waterdamp. U laat de leerlingen een ijsblokje zien en benoemt de kenmerken. (hard en koud) U doet hetzelfde met een glas water. (kan warm of koud zijn, kan wegstromen) U laat zien wat waterdamp is door water in de waterkoker te doen. Als het kookt, wijst u op de stoom die ontstaat. (Lucht, weegt niks, je kunt het niet pakken.)

Kern – Instructie 1**15**

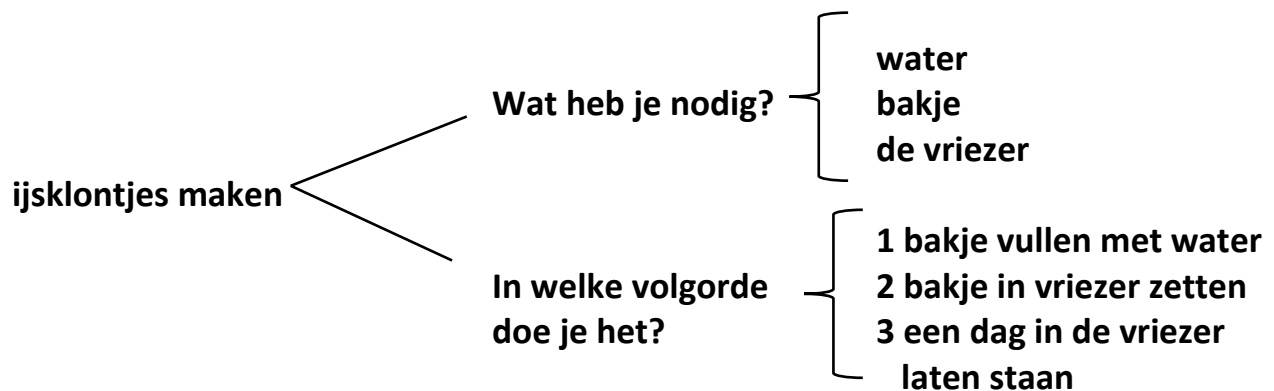
U legt verder uit:

“Bij deze proef zien jullie dat **de vloeistof** water kan verdampen tot waterdamp. Dit gebeurt als je water kookt.

Het wordt dan warm en het vloeibare water krijgt de vorm van lucht, het

U gaat nog even na of de leerlingen de naam van het accoladeteken nog kennen. Daarna vult u samen met de leerlingen de bijbehorende vragen en antwoorden in.

Het schema kan er als volgt uitzien:

U legt er de nadruk op dat de handelingen zo kort mogelijk opgeschreven moeten worden.

U leest samen de tekst 'Ijs, water en waterdamp' in het Taalleesboek op bladzijde 59. De leerlingen vullen het schema op bladzijde 13 van het Werkboek in. (U slaat de vragen bij opdracht 1.1 en 1.2 in het Taalleesboek over, deze worden herhaald in het Werkboek bij opdracht 3.)

U maakt samen de opdrachten 2.1 t/m 2.4 op bladzijde 60 van het Taalleesboek, in het Taalschrift.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 3 t/m 4.4, bladzijde 61 t/m 63

Afsluiting	5
-------------------	----------

Tot slot doet u een proefje met een ijsblokje. U vraagt aan de leerlingen hoe lang zij denken dat het duurt voordat het ijsblokje gesmolten is, als het van hand tot hand zou gaan. U schrijft de voorspellingen van de leerlingen op het bord. Vervolgens laat u het ijsblokje van hand tot hand gaan door de klas terwijl de tijd wordt bijgehouden. Wie had gelijk?

Didactische tip:

Proefjes geven veel gelegenheid tot mondeling taalgebruik. Benut deze momentjes. Laat de leerlingen een voorspelling doen en uitleggen waarom ze dat denken, laat ze omschrijven wat ze zien tijdens de proef en aan het einde een conclusie trekken.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 12 en 13

1

de vaste stof - het gas - de vloeistof

trap: vaste stof - de vloeistof - het gas

2

1 gas

2 vloeistof

3 vaste stof en vloeistof

3

Wat heb je nodig?: ijsblokjes, pan lucifers, lepel, pannenlap, vriezer

In welke volgorde moet je het doen?: 4-1-6-5-2-3

Taalleesboek 4, blz. 60 t/m 63

2.1

c waterplanten

2.2

1 van alinea 1: Er zijn veel soorten waterplanten.

2 van alinea 2: De waterlelie zit met haar wortels aan de bodem vast.

3 van alinea 3: Eendenkroos is een klein waterplantje.

4 van alinea 4: Het vederkruid leeft helemaal ondergedoken.

2.3

bijvoorbeeld: er zijn veel soorten waterplanten, zoals de waterlelie, het eendenkroos en het vederkruid.

2.4

Waterplanten

3

Bij 'Wat heb je nodig?' ontbreekt een glas.

Bij 'In welke volgorde doe je het?' moet bij 4 goed kijken staan en niet het lichtje uitblazen.

4.1

De Kameleonboeken

a.

1 in alinea 1: De Kameleonboeken worden nog steeds veel gelezen.

2 in alinea 2: De waterlelie zit met haar wortels aan de bodem vast.

3 in alinea 3: 'De Kameleon' kan enorm hard varen.

4 in alinea 4: Van enkele Kameleonboeken zijn films gemaakt.

4.3

bijvoorbeeld:

De Kameleonboeken worden nog steeds veel gelezen. Ze gaan over Hielke en Sietze Klinkhamer. Ze hebben een boot, 'De Kameleon', die enorm hard kan varen. De films over de Kameleonboeken zijn ook leuk om te bekijken.

4.4

bijvoorbeeld: De Kameleonboeken

Lesinhoud

- De leerlingen stellen de alineaverdeling van een voorgelezen tekst vast en noemen per alinea het (deel) onderwerp.
- De leerlingen stellen de belangrijkste alinea's van een weettekst vast en vatten deze samen.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 69 en 70

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 68 t/m 70

Vorbereiding

- U legt voor iedere leerling een kladblaadje klaar.

Start**5**

U herhaalt alle Woordwebben die tot nu toe zijn gemaakt over water. Wat is ook al weer het belang van water? Hoe komt water in het landschap voor? In wat voor vorm komt water voor?

Kern – Instructie 1**20****Stap 1**

U zegt:

“We hebben het al vaak gehad over de alineaverdeling van een tekst. We hebben ook geoefend in het vinden van het onderwerp van een alinea, maar dat hebben we bijna steeds gedaan met een tekst op papier. Vandaag wordt het een stukje moeilijker. Ik ga een tekst voorlezen en je kunt dus niet meelezen. Je mag wel aantekeningen maken terwijl je luistert. Dit is de eerste opdracht: ‘Uit hoeveel alinea's bestaat de tekst die ik ga voorlezen?’ Je moet ook nadenken waarom dat zo is. Pak je pen en papier maar en luister goed.”

Vervolgens leest u in een rustig tempo de volgende tekst op zonder tussen de alinea's te pauzeren.

Water is een stof die op aarde het meest voorkomt. Bijna driekwart van de aarde is met water bedekt in de vorm van oceanen, zeeën, meren en rivieren. Levende wezens bestaan ook voor meer dan de helft uit water. Heb jij er weleens bij stilgestaan dat jij voor het grootste deel uit water bestaat? Maar ook de wolken die je ziet, bestaan uit water.

In de grond zit grondwater en op sommige plaatsen zitten diep in de aarde onderaardse meren.

Water is een merkwaardige stof. Het merkwaardige van water is dat het in drie vormen voorkomt. Als vloeistof ken je water het beste. Dat is het stromende water uit de kraan, de regen, het water van de zee. Maar water komt ook als vaste stof voor, als ijs. Als het een paar dagen vriest, kun je er op schaatsen. De derde vorm van water is damp, gas. Adem maar eens tegen een koud raam! Dan zie je de waterdamp veranderen in druppeltjes.

Op water moeten we heel zuinig zijn, want water is van levensbelang voor alle levende wezens. Mensen kunnen veel langer zonder voedsel dan zonder water, want zonder water droog je snel uit en dat overleef je niet. Maar niet alle soorten water kunnen we drinken. Het water in de zee is voor ons veel te zout. Grondwater en water uit rivieren en sloten kun je ook niet zomaar drinken. Dat moet eerst schoongemaakt worden, net als ons afvalwater. En dat kost veel geld.

Stap 2

Vervolgens laat u een aantal leerlingen vertellen uit hoeveel alinea's de tekst bestaat. Daarbij moeten ze steeds hun alineaverdeling motiveren. U verraadt de indeling nog niet, maar u zegt: "Ik ga de tekst nog een keer voorlezen, maar nu zo dat je de alineaverdeling duidelijk hoort. Deze keer moet je opschrijven wat het onderwerp van elke alinea is. Probeer dat zo kort mogelijk te doen."

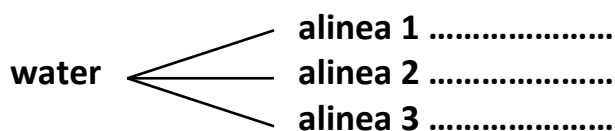
U leest de tekst nogmaals voor, maar nu pauzeert u overduidelijk tussen de alinea's.

Stap 3

U zegt:

"Je hebt nu vast wel gehoord dat de tekst uit drie alinea's bestaat. Wie had dat de eerste keer goed?"

Daarna schrijft u het onderstaande schema op het bord:

Vervolgens laat u een aantal leerlingen voorstellen doen voor het (deel) onderwerp van elke alinea. De beste suggesties schrijft u in het schema op, dat er uiteindelijk ongeveer zo uit zal zien:

Kern – Instructie 2**15**

U leest samen de tekst ‘Het stekelbaarsje’ op bladzijde 69 van het Taalleesboek. U bespreekt opdracht 4 op bladzijde 70 van het Taalleesboek. Vervolgens maken de leerlingen in tweetallen deze opdracht in hun Taalschrift. U kijkt de opdracht samen na.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 1, 2 en 4, bladzijde 68 t/m 70

Afsluiting**5**

U speelt het spel ‘De detective’ met de woorden die in de Woordwebben voorkomen. De bedoeling van dit spel is om door zo min mogelijk vragen te stellen, achter het juiste woord te komen. Een leerling, de detective, gaat naar de gang en de klas kiest samen een woord uit de Woordwebben. De leerling komt terug in de klas en stelt vragen aan de rest van de leerlingen. Kan de detective het woord binnen tien vragen raden?

Antwoorden

Taalleesboek 10, blz. 68 t/m 70

1

1 (bladzijde) 20

2 (bladzijde) 56

3 (bladzijde) 30

4 (bladzijde) 12

5 (bladzijde) 58

2

d Tuin en water

3

1 alinea 1: Het stekelbaarsje leeft in ondiep water met veel planten.

2 alinea 2: Daar bouwt het mannetje zijn nest uit plantendelen.

3 alinea 3: Het dier heeft scherpe stekels op zijn rug en buik.

4 alinea 4: Het eet larven en muggeneieren.

4

c zeedieren

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **uitbaggeren**, **dichtslibben**, **verspillen** en **zuinig**.
- De leerlingen plaatsen aanhalingstekens in zinnen met directe rede.
- De leerlingen plaatsen een komma, vraagteken of uitroepetekens na een bijzin met directe rede.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 3, Woordcluster 3, Woordspoor 3

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 14 en 15
- Taalleesboek 4, bladzijde 71 en 72

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 72 en 73

Vorbereiding

- U zorgt voor een groot vel papier en een zwarte stift.
- U zorgt voor een afbeelding van een baggerschip.

Betekenis van de woorden:

uitbaggeren: Als je een rivier uitbaggelt, graaf je de modder van de bodem. Dit doe je om de rivier dieper te maken, zodat schepen er kunnen varen.

dichtslibben: Als een rivier of een haven dichtslibt, raakt hij vol met modder. Er kan dan niet meer door gevaren worden.

verspillen: Als je iets verspilt, gebruik je er meer van dan je nodig hebt. Als je bijvoorbeeld de kraan laat lopen bij het tandenpoetsen, verspil je veel water.

zuinig: Iemand die zuinig is, probeert zo weinig mogelijk van iets te gebruiken. Hij geeft bijvoorbeeld zo weinig mogelijk geld uit en koopt alleen dingen die hij echt nodig heeft.

Start**5**

U vertelt dat u vanmorgen bijna te laat op school was, omdat een familielid heel lang onder de douche stond. U vraagt aan de leerlingen hoeveel minuten zij onder de douche staan. U inventariseert de antwoorden op het bord zonder uw mening daarover te geven.

Kern – Instructie 1**10**

U vervolgt:

“Sommige mensen vinden 5 minuten douchen meer dan genoeg. Anderen willen wel een half uur! Ik vind een half uur douchen zonde van al dat water. Ik vind dat je dan water **verspilt**. **Verspillen** betekent dat je meer water gebruikt dan nodig is. Als je bijvoorbeeld je tandenpoetst en je laat de kraan ondertussen gewoon lopen, dan **verspil** je water, want je

gebruikt het water niet eens. Je kunt beter de kraan pas aanzetten als je je mond gaat spoelen. Dan **verspil** je geen water, maar doe je er **zuinig** mee. Als je **zuinig** doet met water gebruik je zo min mogelijk water. Je kunt ook **zuinig** doen met je zakgeld of snoep of ... Maar je kunt ook geld **verspillen** aan voedsel of plakband of..."

U bespreekt de betekenissen van de nieuwe woorden aan de hand van het Woordweb.

Vervolgens legt u uit dat je ook **zuinig** moet zijn met water. Het water dat uit de kraan komt kost geld. U schrijft op een groot vel papier ZUINIG MET WATER. U vraagt aan de leerlingen hoe je **zuinig** om kunt gaan met water en u schrijft dit op zodat er een woordspin ontstaat.

U vraagt:

"Wie weet waar ons kraanwater vandaan komt?" (Ons kraanwater komt van WEB. Daar maken ze van zeewater kraanwater.)

U zegt:

"Om van zeewater kraanwater te maken, kost geld en daar moeten alle inwoners op Aruba voor betalen. Geld dat we ergens voor moeten betalen, moeten we natuurlijk ook verdienen. Er zijn veel mensen op Aruba die werken in de toerisme-industrie. Veel toeristen komen met cruiseschepen naar ons eiland. Cruiseschepen kunnen hier op Aruba aanleggen, omdat onze havens diep zijn. Belangrijk is dat onze havens ook diep blijven, maar het gebeurt weleens dat ze **dichtslibben**. **Dichtslibben** betekent dat een haven of rivier vol raakt met modder. Er kan dan niet meer gevaren worden, omdat het te ondiep wordt voor schepen. Om te voorkomen dat een haven of rivier **dichtslibt**, wordt de modder weggehaald. Dit wordt **uitbaggeren** genoemd. Een baggerschip haalt alle modder van de bodem weg. De modder, waar ook stenen of schelpen inzitten, wordt verzameld. Het **uitbaggeren** zorgt er dus ook voor dat er zand en grint is om wegen en gebouwen mee te kunnen maken. Maar de belangrijkste reden om **uit te baggeren**, is om ervoor te zorgen dat een haven of rivier niet **dichtslibt**."

U bespreekt de betekenissen van de nieuwe woorden aan de hand van het Woordweb.

U neemt samen opdracht 1 en 2 op bladzijde 14 en 15 van het Werkboek door en vervolgens maken de leerlingen deze opdrachten.

U bespreekt de antwoorden van de opdrachten met de leerlingen en u herhaalt de vorige Woordwebben.

Kern – Instructie 2

25

Stap 1

U vraagt nog eens waar leestekens voor dienen (Ze helpen je om de zin op de goede manier te lezen.) en welke leestekens de leerlingen kennen. Schrijf deze op het bord. (de punt, de komma, het vraagteken, het uitroepteken)

U maakt samen opdracht 1.1, 1.2 en 1.3 op bladzijde 71 van het Taalleesboek. Let er bij opdracht 1.3 op dat de aanhalingstekens worden weergegeven door middel van enkele, boven geplaatste komma's.

Stap 2

Hierna schrijft u de volgende zin op het bord en laat u die door een leerling oplezen:

Wat is het hier nat zegt moeder.

Dan vraagt u:

“Welke leestekens zijn er in deze zin vergeten?” (een komma en aanhalingstekens)

U zegt:

“De zin moet zijn: **“Wat is het hier nat”, zegt moeder.**

Wat er gezegd wordt, staat tussen aanhalingstekens en daarachter moet een komma staan.”

U schrijft nu een vraagzin op het bord en laat die weer door een leerling oplezen.

Wie heeft dat gedaan vraagt moeder.

U zegt:

“Er zijn twee leestekens vergeten. Schrijf de zin goed op in je Taalschrift.

De zin moet zijn:

“Wie heeft dat gedaan?” vraagt moeder.

Het aanhalingsteken komt achter het vraagteken. In zo'n zin staat achter het aanhalingsteken geen komma.”

Ten slotte schrijft u de volgende zin op het bord en laat u die door een leerling oplezen:

Haal een handdoek roept moeder boos.

U zegt:

“Schrijf deze zin in je Taalschrift met alle leestekens erbij.

De zin moet zijn: ‘Haal een handdoek!’ roept moeder boos.

Het aanhalingsteken komt achter het uitroepteken. In zo'n zin staat achter het aanhalingsteken geen komma."

Stap 3

U leest en bespreekt samen opdracht 2 op bladzijde 72 van het Taalleesboek. U legt hierbij uit wat de woorden **uitbaggeren** en **dichtslibben** betekenen.

De leerlingen maken opdracht 2 in hun Taalschrift.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 3 t/m 5, bladzijde 72 en 73

Afsluiting	5
-------------------	----------

U bekijkt met de leerlingen nog een keer de woordspin ZUINIG MET WATER. U vraagt of de leerlingen hier vandaag thuis op kunnen letten. Zijn er dingen die ze kunnen veranderen thuis? Of gaan ze al zuinig om met water? U bespreekt hun bevindingen de volgende dag.

Hang de woordspin ZUINIG MET WATER goed zichtbaar op in de klas.

Didactische tip:

De woorden die de leerlingen aangeboden krijgen, krijgen pas echt betekenis als ze deze woorden in verschillende situaties (vooral hun eigen situatie) terug zien komen.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 14 en 15

1

1 modder 2 gevaren 3 uitgebaggerd 4 baggerschip 5 dieper

2

1 water verspillen: 1, 3 en 6 zuinig met water: 2, 4 en 5

2 bijvoorbeeld:

Als je groenten wast en de kraan heel lang laat stromen, dan verspil je water.

3 bijvoorbeeld:

Als je groenten wast in een bakje of teiltje, dan ben je zuinig met water.

Taalleesboek, blz. 71 t/m 73

1.1

Zin 2 en 3 worden gezegd.

1.2

c door de aanhalingstekens

1.3

Niels poets zijn tanden. Hij laat de kraan steeds lopen. "Doe de kraan toch dicht!" roept moeder boos. "Weet je niet dat water geld kost?"

2

"Oom Jaap!" roept Niels zo hard als hij kan. "Waar ga je naartoe?" vraagt hij. "Ik ga naar Delfzijl", antwoordt oom Jaap. "We moeten daar de haven uitbaggeren. Anders slibt hij dicht." "Wanneer kom

je weer thuis?” vraagt Niels. “We blijven de hele week weg”, zegt oom Jaap. “Tot vrijdag.” “Tot vrijdag”, antwoordt Niels.

3

1 “Wat lees je daar?” vraagt Niels aan oom Jaap.

2 “Een artikel over de Waddenzee”, antwoordt hij.

3 “Wat een prachtige foto!” roept Niels uit.

4

Niels vaart mee op baggerschip Albatros. “Nu gaan we baggeren”, zegt oom Jaap. “Hoe doe je dat dan?” vraagt Niels. “We zuigen het slib op van de bodem. Dan spuiten we het in die grote bak in ons schip.” “Waar laat je die bagger?” vraagt Niels. “Die brengen we naar de Waddenzee”, antwoordt oom Jaap.

5

eigen tekst met juist geplaatste leestekens

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de waternood**, **de watersnood**, **het watergebrek** en **de wateroverlast**.
- De leerlingen werken een hoofdgedachte tot een weettekst uit.

Materiaal

Klassikaal

- Woordcluster 4, Woordweb 4

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 16 en 17
- Taalleesboek 4, bladzijde 74

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 75

Vorbereiding

- U gaat op zoek naar beelden die waternood en watersnood illustreren en geschikt zijn voor uw klas.

Betekenis van de woorden:

de waternood:	Als er waternood is, is er niet genoeg water. Mensen, planten en dieren hebben moeite om te overleven.
de watersnood:	Een watersnood is een ander woord voor een grote overstroming. Dan komen grote stukken land onder water te staan. Vaak verdrinken er dan mensen en dieren.
het watergebrek:	Watergebrek is hetzelfde als waternood. Dan is er niet genoeg water.
de wateroverlast:	Als er wateroverlast is, kunnen de putten en het riool het regenwater niet meer opvangen. Ze stromen over, waardoor straten en kelders vol water komen te staan.

Start**5**

U vertelt dat te weinig water, maar ook te veel water verschrikkelijke dingen kunnen veroorzaken. Ter illustratie laat u beelden zien van bijvoorbeeld extreme droogte in Afrika of een tsunami.

Kern – Instructie 1**10****Stap 1**

U wijst aan in het Woordweb: **de waternood** en **de watersnood**. Laat het uiterlijke verschil door de leerlingen benoemen. (slechts één letter verschil)

Stap 2

U vertelt:

“De twee woorden lijken heel veel op elkaar, toch betekenen ze het tegenovergestelde van elkaar.

Waternood betekent dat er bijna geen water is. Mensen, dieren en planten hebben veel te weinig water, omdat er bijvoorbeeld al heel lang geen regen is gevallen. Je ziet op de tekening dat de planten er slap bijhangen door **de waternood** en de aarde is zo droog dat er scheuren in komen.

Watersnood betekent echter dat er veel te veel water is. Je ziet soms op de tv dat er overstromingen zijn door zware regenval.

Bij een **watersnood** verdrinken soms mensen en dieren. In Nederland was er een **watersnoodramp** in 1953. In Zeeland braken de dijken door en stroomde de zee over het land. De dijk is gebouwd om het water tegen te houden, maar de dijk was niet sterk genoeg. Veel mensen en dieren zijn toen doodgegaan. Als er **watersnood** is, hebben mensen, dieren en planten dus last van water. Een ander woord voor **watersnood** is dan ook **wateroverlast**. Als het heel lang en heel hard regent, staan de straten op Aruba onder water en soms ook huizen. Dat is een goed voorbeeld van **wateroverlast**, want het is knap lastig als je woonkamer onder water staat.

Voor **waternood** bestaat ook een ander woord, namelijk **watergebrek**. Als je het woord splitst krijg je water en gebrek. Gebrek betekent dat er heel weinig van is. Bij **waternood** is er weinig water, dus zeg je **watergebrek**. In Nederland en Aruba is er geen **watergebrek**, want in Nederland zijn er veel meren en rivieren en het regent vaak. Aruba is omringd door de zee. En Aruba kan van zeewater drinkwater maken. Maar in de woestijnen van Afrika is vaak **watergebrek**. Er is geen zee en het regent er bijna nooit.

Stap 3

Praat met de leerlingen verder over **watergebrek** en **wateroverlast**. Kunnen zij er voorbeelden van noemen? Hebben zij zelf iets meegemaakt? Schrijf de aanvullende woorden van de leerlingen op post-its en plak ze bij het Woordweb.

De leerlingen maken opdracht 1 op bladzijde 16 van het Werkboek.

U bespreekt de antwoorden van de opdracht samen met de leerlingen en u herhaalt met de leerlingen de vorige Woordwebben.

U bespreekt opdracht 1 op bladzijde 74 van het Taalleesboek. U leest de hoofdgedachte voor en bespreekt welk plaatje bij **watergebrek** hoort en welk bij **wateroverlast** en waarom. In de opdracht staat beschreven dat de weettekst twee alinea's moet bevatten. Vraag aan de leerlingen of zij uit de hoofdgedachte kunnen afleiden wat het onderwerp zal zijn van de alinea's. (Alinea 1 gaat over **watergebrek** en alinea 2 over **wateroverlast**, of andersom.)

U schrijft samen de eerste alinea op bladzijde 17 van het Werkboek. De leerlingen schrijven zelfstandig de tweede alinea. U geeft als tip dat de leerlingen in deze alinea moeten aangeven waarom **wateroverlast** lastig is en voor wie.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 3, bladzijde 75

Afsluiting	5
-------------------	----------

U vraagt verschillende leerlingen om hun tekst voor te dragen.

Didactische tip:

Het Nederlandse kinderprogramma 'Het Klokhuis' heeft een aflevering gemaakt die gaat over de watersnood. Deze aflevering duurt 15 minuten.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 16 en 17

1

1 *waternood of watergebrek*

2 *watersnood*

3 *wateroverlast*

4 *waternood of watergebrek*

2

een weettekst in twee alinea's over watergebrek en wateroverlast

Taalleesboek 4, blz. 74 en 75

3

korte weettekst bij de aangeboden hoofdgedachte zinnen waarin die samenstellingen gebruikt zijn

Lesinhoud

- De leerlingen schrijven:
 - meerlettergrepige woorden die op **tie** (/tsie/ of /sie/) eindigen;
 - de persoonsvormen **had**, **deed** en **stond** als frequente uitzonderingen.
- De leerlingen verdelen woorden in lettergrepen.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 18 t/m 20

Start**5**

U leidt deze les in met het volgende probleem:

“De schrijver G.E. Mors is bezig een verhaal te schrijven. Maar steeds als hij aan het eind van de regel is en het woord dat hij schrijft, er niet meer op past, heeft hij een probleem. Dan moet hij of heel klein gaan schrijven of het woord doorstrepen en op de volgende regel opnieuw schrijven. Meneer Mors vindt dit vervelend. Hij wil graag alle regels vol maken en vraagt zich dan ook af of hij woorden niet kan ‘afbreken’. Dan kan hij het ene deel nog aan het eind van de regel schrijven en het andere deel aan het begin van de volgende regel.

Gelukkig bestaan er regels voor het verdelen van woorden in stukjes. Die stukjes heten ‘lettergrepen’ en de regels heten ‘afbreekregels’. Vanaf vandaag gaan we de belangrijkste afbreekregels leren.”

Kern – Instructie 1**15**

De leerlingen nemen opdracht 1 op bladzijde 18 van het Werkboek voor zich. U vertelt dat de woorden die de leerlingen bij de plaatjes horen, uit twee woorden zijn samengesteld. Het zijn samengestelde woorden, woorden die uit twee aparte woorden bestaan. U zegt:

“Als je samengestelde woorden afbreekt, zet je een streepje tussen de twee woorden in. Zo’n streepje noemen we een lettergreepstreepje.”

Het eerste woord is al voorgedaan: *lig-stoel*. De rest van de opdracht maakt u klassikaal. U vraagt een leerling of hij/zij weet welk woord bij het plaatje hoort. Weet hij/zij het niet, dan vraagt u of iemand hem kan helpen of u zegt zelf wat er bedoeld wordt.

Wanneer het woord bekend is, vraagt u waar het lettergreepstreepje moet staan en schrijft u het woord op het bord. De samengestelde woorden die bedoeld worden, zijn: *ligstoel, vulpen, rugzak (rugtas), walvis, wipneus, zeilboot, kaasschaaf, slagroom, zestien*.

U zegt:

“Nu we gezien hebben hoe het gaat, noem ik een aantal woorden en moeten jullie zeggen tussen welke twee letters het lettergreepstreepje moet staan. Luister dus goed, want je moet eerst het woord splitsen in twee woorden en daarna zeggen op welke letter het eerste woord eindigt en het tweede begint. Ik zal een voorbeeld geven: *wielklem*. Wie herkent de twee woorden?” (*wiel* en *klem*) “Dan geef je dus als antwoord: ‘tussen de ‘l’ en de ‘k’.”

Via beurten geeft u de onderstaande woorden om in lettergrepen te verdelen. De leerlingen geven aan tussen welke letters het lettergreepstreepje moet staan. Vervolgens laat u de woorden opschrijven in het Werkboek bij opdracht 2 op bladzijde 18. De correctie gaat via het bord.

- rustpunt (t en p)	- fietstas (s en t)
- zwembroek (m en b)	- zwaailicht (i en l)
- zuurstok (r en s)	- sneeuwpop (w en p)
- gootsteen (t en s)	- handbal (d en b)
- schrijfmap (f en m)	- handdoek (d en d)
- pretpark (t en p)	- boottocht (t en t)

Kern – Instructie 2

15

U vertelt de leerlingen dat ze in het tweede deel van de les weer gaan oefenen met de persoonsvorm en met woorden die op *tie* eindigen. De leerlingen nemen het Werkboek voor zich en u bespreekt opdracht 3 t/m 5 op bladzijde 19 en 20.

Daarbij wijst u hen op de regels die in les 5 aan de orde zijn gekomen:

- Als je aan het einde van een persoonsvorm een /t/ hoort, dan schrijf je een *t*, behalve bij *had*, *deed* en *stond*.
- Hoor je aan het einde van een woord /tsie/, dan schrijf je *tie*. Dit geldt voor *politie*. Hoor je aan het eind van een woord /sie/ en is de letter daarvoor een medeklinker, dan schrijf je *tie*. Dit geldt voor *vakantie* en *actie*.

U laat een aantal leerlingen voorbeelden noemen bij de bovenstaande regels. Vervolgens gaan de leerlingen zelfstandig aan het werk met de opdrachten. U kijkt deze gezamenlijk na.

Afsluiting**10**

U vat de lesstof uit het eerste deel van de les van vandaag nog eens samen. U zegt:

“Soms is het nodig om woorden in stukjes te verdelen, bijvoorbeeld als het woord niet meer op de regel past. Hiervoor bestaan regels. We noemen dit afbreekregels. De stukjes waarin we woorden dan verdelen noemen we lettergrepen. Samengestelde woorden breken we af tussen de twee (samenstellende) woorden. We zetten op die plaats een lettergreepstreepje.”

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 18 t/m 20

11 *lig-stoel*4 *wal-vis*7 *kaas-schaaf*2 *vul-pen*5 *wip-neus*8 *slag-room*3 *rug-zak (rug-tas)*6 *zeil-boot*9 *zes-tien***2**- *rust-punt*- *schrijf-map*- *sneeuw-pop*- *zwem-broek*- *pret-park*- *hand-bal*- *zuur-stok*- *fiets-tas*- *hand-doek*- *goot-steen*- *zwaai-licht*- *boot-tocht***3**1 *staan*4 *blijft*7 *hijgde*2 *is*5 *vraagt*3 *duurt*6 *komt***4**1 *politie*4 *demonstratie*7 *reactie*10 *prestaties*2 *actie*5 *portie*8 *advertentie*3 *vakantie*6 *operatie*9 *attentie***5***advertentie**demonstratie**informatie**reactie**operatie*

Lesinhoud

- De leerlingen maken samenstellingen met het woord water-, geven hier betekenis aan en gebruiken het in zinnen.
- De leerlingen stellen de belangrijkste zinnen van een weettekst vast en maken hiermee een samenvatting.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 74 t/m 77
- Taalleesboek 4, bladzijde 80
- Werkboek 10, bladzijde 16

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 75
- Taalleesboek 4, bladzijde 77 t/m 80

Start**5**

U speelt het spel 'Galge' met het woord 'watersnood'. Nadat de leerlingen het woord geraden hebben, vraagt u naar de betekenis. U besteedt ook aandacht aan het verschil in betekenis tussen 'watersnood' en 'waterlood'. Vervolgens bekijkt u samen de Woordwebben en gaat u op zoek naar woorden die beginnen met water-.... . U schrijft deze op het bord. Kennen de leerlingen nog meer woorden die met water beginnen?

Kern – Instructie 1**15**

U leest en bespreekt opdracht 2 op bladzijde 74 en 75 in het Taalleesboek. Geef de leerlingen vijf minuten om in tweetallen, één of meerdere lange woorden te bedenken met water. Laat ze ook de betekenis opschrijven en het woord toepassen in een zin. Vervolgens laat u een aantal leerlingen de samenstelling die ze bedacht hebben, noemen. Een paar zet u op het bord. Het gaat vooral om de niet-bestaande samenstellingen, waar de leerlingen een betekenis voor bedacht hebben. Laat ook enkele leerlingen hun zin voorlezen.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 4 en 5, bladzijde 75

Kern – Instructie 2**20**

U leest samen de tekst bij opdracht 1.1 op bladzijde 76 van het Taalleesboek. U zegt:

“We gaan een samenvatting maken van deze tekst door de belangrijkste zin van elke alinea op te schrijven.

In voorgaande lessen hebben we geleerd dat meestal in de eerste zin van een alinea het belangrijkste staat. In deze les zullen we zien dat dat niet altijd zo hoeft te zijn.

Om te weten welke zin het belangrijkste in een alinea is, moeten we eerst het onderwerp van de hele tekst vaststellen en daarna de (deel)onderwerpen van elke alinea. Pas als we dat weten, kunnen we de belangrijkste zin bepalen.”

U stelt de volgende vragen. De antwoorden schrijft u op het bord.

- “Wat is het onderwerp van deze tekst?” (water)
- “Uit hoeveel alinea’s bestaat deze tekst?” (vier alinea’s)
- “Wat zijn de deelonderwerpen van elke alinea?” (De leerlingen kunnen kiezen uit de woorden in het hok op bladzijde 77 van het Taalleesboek. Alinea 1: het drinkwater, Alinea 2: de hygiëne, Alinea 3: de watersport, Alinea 4: de bedreiging.)

U wijst de leerlingen op de samenhang van (deel)onderwerp en de belangrijkste zin in een alinea door de volgende vragen te stellen:

- “Wat is de belangrijkste zin in alinea 1?” (de eerste zin: Water is voor mens en dier onmisbaar.)
- “Wat is de belangrijkste zin in alinea 2?” (de tweede zin: Het is ook noodzakelijk voor onze hygiëne.)
- “Wat is de belangrijkste zin in alinea 3?” (de eerste zin: Ook voor ons plezier hebben we water nodig.)
- “Wat is de belangrijkste zin in alinea 4?” (de tweede zin: Het kan ook een bedreiging zijn.)

U zegt:

“Met deze vier zinnen hebben we een samenvatting gemaakt van de tekst.”

U leest vervolgens samen de tekst ‘Waterverontreiniging’ op bladzijde 80 van het Taalleesboek. U bespreekt de tekst en licht moeilijke woorden zoals waterverontreiniging toe. De leerlingen maken aansluitend in tweetallen de bijbehorende opdrachten op bladzijde 21 in het Werkboek.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 2.1 t/m 2.3, bladzijde 77 t/m 80

Afsluiting**5**

U bespreekt met de leerlingen opdracht 1.1 en 1.2 op blz. 21 van het Werkboek. Wat vonden ze moeilijk? Wat vonden ze makkelijk?

Didactische tip: woorden die wellicht meer uitleg nodig hebben:

verontreiniging: Verontreiniging is het vervuilen van iets. Het vuil hoort er niet te zijn. Bij waterverontreiniging zitten er vieze stoffen in

het water. Je kunt het water dan niet meer drinken en je kunt er niet meer in zwemmen.

vervuiling: Vervuiling is hetzelfde als verontreiniging. Als het zeewater vervuild is, dan is het zeewater vies.

bestrijdingsmiddelen: Bestrijdingsmiddelen zijn middelen die je gebruikt om ziektes, plagen of onkruid in de landbouw te stoppen. Je spuit bijvoorbeeld gif tegen onkruid. Gif is dan een bestrijdingsmiddel.

zure regen: Zure regen is regen die vervuild is.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 21

1.1

De onderwerpen van de vier alinea's zijn:

Het hoofdonderwerp is:
waterverontreiniging

1 rommel in het water

2 olie in de zee

3 vervuiling van het grondwater

4 luchtverontreiniging

1.2

alinea 1: Mensen gooien rommel in het water.

alinea 2: Op zee komt veel olie in het water.

alinea 3: Door te veel mest en bestrijdingsmiddelen vervuult het grondwater.

alinea 4: Door de luchtverontreiniging wordt de regen zuur.

Taallesboek 4, blz. 74 en 75

2

*drie zelfbedachte samenstellingen van het type water + ander woord
een zelfverzonnen betekenis van die samenstellingen
zinnen waarin die samenstellingen gebruikt zijn*

4

*betekenis van de samenstellingen
zinnen waarin die samenstellingen gebruikt zijn*

5

*drie zelfbedachte samenstellingen van het type ander woord + water
betekenis van die samenstellingen
zinnen waarin die samenstellingen gebruikt zijn*

Taallesboek 4, blz. 77 t/m 80

2.1

Trefwoord	In de index op bladzijde	In de inhoud onder het hoofdstuk
<i>(hagel</i>	11	<i>Vriezen)</i>
<i>mist</i>	7	<i>Vochtige lucht</i>
<i>windhoos</i>	18	<i>Draaien</i>
<i>spierkracht</i>	31	<i>Diepte</i>
<i>waterdamp</i>	4	<i>De wereld van het water</i>
	6, 7	<i>Vochtige lucht</i>
	8, 9	<i>Regen</i>

2.2

- 1 *Motregen: een regen van heel kleine druppeltjes.*
- 2 *Gletsjer: ijsmassa in het hooggebergte of op de polen, die langzaam van een helling afglijdt en aan het einde uiteenvalt in ijsbergen of smelt.*
- 3 *Geiser: een heetwaterbron die ontstaat doordat water in de ondergrond langs warme aardlagen stroomt, daardoor verhit wordt en door het aardoppervlak naar buiten spuit.*

2.3

- 1 *Motregen op bladzijde 8*
- 2 *Gletsjer op bladzijde 10*
- 3 *Geiser op bladzijde 12*

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **lozen**, **het riool**, **de waterzuivering** en **waterverontreiniging**.
- De leerlingen vinden de betekenis van moeilijke woorden in een tekst door het toepassen van de regels: Ik lees vooruit, ik lees terug, ik splits het lange woord, ik vertaal het woord.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 5, Woordcluster 5

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 22 en 23
- Taalleesboek 4, bladzijde 83 en 84
- Taalschrift

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 85 en 86

Vorbereiding

- U zorgt voor een glas water.

Betekenis van nieuwe woorden:

lozen:	Als je water loost, laat je het water weglopen. Bijvoorbeeld afvalwater lozen in zee.
het riool: de	Een riool is een buis onder de grond. De afvoerpijpen van wc en de gootsteen komen uit in het riool. Het vieze water spoelt door het riool weg.
de waterzuivering:	Waterzuivering is het weer schoonmaken van vervuild water.
waterverontreiniging:	Verontreiniging is vuil dat ergens niet hoort te zijn. Bij waterverontreiniging zitten er vieze stoffen in het water. Je kunt het water dan bijvoorbeeld niet meer drinken en er niet meer in zwemmen.

Opmerking:

In deze les ligt het accent op het bevorderen van een houding bij de leerlingen om de betekenis te willen achterhalen. De leerling achterhaalt de betekenis van moeilijke woorden door vooruit/terug te lezen.

Start	3
--------------	----------

U gaat voor de klas staan en drinkt demonstratief een glaasje water.

Kern – Instructie 1**17**

U vertelt:

“Water drinken is gezond, zeggen ze, maar ik vind het zo vervelend dat ik dan zo vaak moet plassen!

Wat gebeurt er eigenlijk met mijn plas (urine) als ik die door de wc spoel? Dat ga ik jullie vertellen. Mijn plas komt in **het riool** of in de beerput (septictank) terecht.

Het riool systeem bestaat uit meerdere buizen, onder de grond waar het vuile water in terecht komt. Hier op Aruba loopt vaak het vuile water door de buis naar de beerput (septictank). Een speciale vrachtwagen komt een keer in de zoveel tijd de beerput (septictank) leegpompen. In Oranjestad hebben de huizen geen beerput (septictank). Het vieze water loopt door buizen onder de grond. Op straat zie je vaak zo'n putje waar het water instroomt. Dat is **een riool**. Al het vieze water van de mensen en ook van kantoren en fabrieken wordt in **het riool** geloosd. Water **lozen** betekent water weg laten lopen. Soms **lozen** fabrieken afval in het water. Soms **lozen** schepen olie in de zee: ze laten olie in de zee wegstromen. Dat is heel slecht voor het milieu.

Al het water dat in **het riool** komt, is vuil. Dat vuile water moet weer schoon gemaakt worden, anders kun je het niet meer gebruiken. Een ander woord voor schoon is zuiver. Het vuile water gaat naar een **waterzuivering**. Een **waterzuivering** is een soort fabriek waar het water gezuiverd, schoongemaakt wordt, bijvoorbeeld de Bubaliplas. Het schoongemaakte water kan dan gebruikt worden om planten te wateren etc.”

U maakt samen opdracht 1 en 2 op bladzijde 22 en 23 van het Werkboek.

Kern – Instructie 2**20**

“We gaan een tekst lezen over het zuiveren van water. Er komen veel moeilijke woorden in voor, die we gaan proberen te begrijpen.”

U herinnert de leerlingen aan de vorige les Woordbegrip, waarin ze vier regels geleerd hebben om de betekenis van moeilijke woorden te begrijpen. U brengt nog even onder de aandacht dat deze vier regels (teruglezen, vooruit lezen, het woord splitsen, het woord vertalen in een andere taal) niet in een vaste volgorde gebruikt hoeven te worden. Soms kan je niet alle regels toepassen.

De leerlingen nemen bladzijde 83 van het Taalleesboek voor zich. U wijst hen op de illustratie met de verschillende aanpakken. U vraagt aan de leerlingen wie er weleens bij een waterzuiveringsinstallatie is geweest (WEB). U vraagt de leerlingen om de tekst 'Riool-water-zuiverings-inrichting' op bladzijde 84 van het Taalleesboek met u mee te lezen. Omdat het een pittige tekst is, leest u de tekst twee keer voor. Bij de tweede keer stopt u zodra u een blauwgedrukt woord tegenkomt.

U vraagt of ze de betekenis van het blauwgedrukte woord al tegengekomen zijn. Of kunnen ze het woord splitsen? Misschien moeten ze eerst verder lezen of terug lezen. Of misschien kunnen ze het woord of een deel van het woord vertalen. Zo werkt u verder. Het accent ligt niet op de betekenis van de behandelde woorden, maar op de strategieën die de leerlingen moeten toepassen bij het opsporen van de betekenissen. Sluit de bespreking van elk blauwgedrukt woord af door vast te stellen hoe de betekenis van het woord achterhaald is. Aan het einde van de tekst vraagt u de leerlingen nog eens naar de titel te kijken. U zegt:

“Bij een titel kun je niet teruglezen. Hoe los je dit op?” (door eerst de tekst te lezen en het woord te splitsen en indien mogelijk te vertalen en naar de betekenis van de onderdelen te kijken)

De leerlingen maken nu zelf een woordenboek bij deze tekst. Ze schrijven de blauwgedrukte woorden in hun Taalschrift met daarachter de betekenis.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 3 en 4, bladzijde 85 en 86

Afsluiting	5
-------------------	----------

U schrijft op het bord:

... **water**

U vertelt dat er veel woorden zijn waar het woord 'water' in voorkomt. De leerlingen proberen erachter te komen welk woord dit is, door letters te raden. (zeewatertemperatuur)

De leerlingen spelen in tweetallen het spel 'galgje' met woorden uit hun woordenboek.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 22 en 23

1

1 fout 3 goed

2 fout 4 goed

2

1 Een jongetje zit op de wc te poepen.

2 Hij trekt door.

3 De poep gaat door het riool.

4 De poep komt in het waterzuiveringsstation aan.

5 Dit is het eerste deel van de waterzuivering. Het water is nog vuil.

6 Het water is al verder gezuiverd. Het is al een beetje schoon.

7 Het water is helemaal gezuiverd. Het is weer helemaal schoon en wordt in de rivier geloosd.

8 Het gezuiverde water is weer drinkbaar. Het jongetje drinkt in de klas van dat gezuiverde water.

Taalleesboek 4, blz. 84 t/m 86

1

De antwoorden bestaan uit meerdere elementen uit de tekst.

het afvalwater: gebruikt water uit de keuken, badkamer en toilet

de riolering: dikke buizen onder de grond

de ontvangkelder: kelder is bekend, ontvangen is bekend, dus een kelder die iets ontvangt, namelijk water in dit geval

opgevijseld: in een grote buis naar boven duwen

verwijderen: eruit halen

zandvanger: zand is bekend en vangen is bekend, dus een zandvanger vangt zand

bezinkt: naar de bodem zakken

2

1 de voorbezinktank: voor = eerst, bezink = naar de bodem zakken, tank = een grote bak
Een grote bak waar het afvalwater eerst in wordt gedaan en waar de delen verwijderd worden, die willen zinken of drijven.

2 dienen als = gebruiken als

3 bacteriën = kleine diertjes

4 de beluchtingstank = tank waarin lucht in het water geperst wordt

5 het slib = een mengsel van zand, afvaldeeltjes en water

6 zuurstof = gas dat uit de lucht komt

7 gunstige leefomstandigheden = genoeg te eten, voldoende lucht

8 ze vermenigvuldigen zich = honderd bacteriën worden er wel een miljoen

9 het slibgehalte neemt toe = er komt meer slib en minder afval

10 er vindt scheiding plaats = water en slib worden uit elkaar gehaald

3

1 geloosd op = aan de natuur teruggeven

2 afgebroken = in nog kleinere deeltjes verdelen

3 compost = een soort mest

4 voorzieningen aangebracht = stinkende gassen worden afgezogen en door een laag compost geperst

5 hinder beperken = er bijna geen last meer van hebben

6 een laag = compost van één meter dik

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **het klimaat**, **het weersverschijnsel** en **de meteoroloog**.
- De leerlingen wijzen bijvoeglijke naamwoorden in zinsverband aan.
- De leerlingen gebruiken bijvoeglijke naamwoorden zonder en met buigings-e.
- De leerlingen gebruiken bijvoeglijke naamwoorden die zijn afgeleid van geografische namen.
- De leerlingen preciseren en verrijken een tekst door bijvoeglijke naamwoorden te gebruiken.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 2, Woordspoor 2 (groep 8, thema 9, 'We gaan op reis')

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 47
- Taalleesboek 4, bladzijde 86 t/m 88
- Werkboek 10, bladzijde 24 t/m 26

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 88

Vorbereiding

- U schrijft de volgende zinnen op het bord:

De ... man loopt op straat.

Hij heeft ... kleren en ... schoenen aan.

Mike liep het ... water in.

Het ... water kwam tot zijn borst.

Een ... vis streek langs zijn been.

betekenis van de woorden:

het klimaat:	Het klimaat is het soort weer dat bij een land of streek hoort.
het weersverschijnsel:	Een weersverschijnsel is iets wat heeft te maken met het weer. Storm, onweer, sneeuw, hagel, en regen zijn voorbeelden van weersverschijnsel.
de meteoroloog:	Een meteoroloog is iemand die het weer bestudeert en voorspelt. Een andere naam voor meteoroloog is weerkundige of weerman.

Start**5**

U bekijkt met de leerlingen de afbeelding op bladzijde 47 van het Taalleesboek. Herkennen de leerlingen welk stukje van de wereld dit is? (Europa en een stukje van Afrika) U laat de leerlingen de landen aanwijzen die ze herkennen.

Kern – Instructie 1

15

U vertelt:

“Je kunt op deze kaart goed zien dat het weer niet overal hetzelfde is op de wereld. Op sommige plaatsen is het koud, op sommige plaatsen is het warm. Op de ene plek hebben de mensen last van waternood, op andere plaatsen regent het veel en hebben de mensen vaker last van wateroverlast. **Het klimaat** kan dus per land verschillen. **Het klimaat** is het soort weer dat bij een land of gebied hoort. Aruba heeft bijvoorbeeld een tropisch **klimaat**. Het is er altijd warm en de zon schijnt. Nederland heeft een wisselvallig **klimaat**. In Nederland kun je bijna alle **weersverschijnselen** verwachten: onweer, regen, hagel, zware storm. Zelfs een tornado komt wel eens voor. Het lijkt me moeilijk, het weer in Nederland te voorspellen. Ik ben blij dat ik geen **meteoroloog** ben.”

U bespreekt de betekenissen van de nieuwe woorden aan de hand van het Woordweb. Maak naast het bestaande Woordweb een uitbreiding met verschillende weersverschijnselen, zoals regen, onweer, storm, wind et cetera...

U maakt met de leerlingen opdracht 1 en 2 op bladzijde 24 en 25 van het Werkboek.

Kern – Instructie 2

20

U leest de zinnen voor die op het bord staan:

De man loopt op straat.

Hij heeft kleren en schoenen aan.

U vertelt dat de man in deze zinnen een zwerver is. Aan deze zinnen kun je niet zien dat het om een zwerver gaat. Door bijvoeglijke naamwoorden toe te voegen, wordt dit wel duidelijk.

U vult in:

De onverzorgde man loopt op straat.

Hij heeft vieze kleren en kapotte schoenen aan.

U vertelt:

“In deze les gaan jullie bijvoeglijke naamwoorden voor zelfstandige naamwoorden plaatsen en ontdekken dat daardoor de zinnen vaak meer informatie geven en ook leuker of spannender worden.”

Stap 1

U frist het begrip 'bijvoeglijke naamwoorden' eerst even op. U stelt een aantal vragen:

- "Wie kan de bijvoeglijke naamwoorden in de volgende zin noemen?
De dorstige man nam een klein slokje uit de volle fles." (dorstige, klein, volle)
- "Waar vertelt 'dorstige' iets van?" (van man)
- "Waar vertelt 'klein' iets van?" (van slokje)
- "Waar vertelt 'volle' iets van?" (van fles)
- "Wat zijn 'man', 'slokje' en 'fles' voor woorden en hoe weet je dat?"
(zelfstandige naamwoorden, want je kunt er 'de' of 'het' voor zetten en je kunt de woorden in meervoud zetten)

U zegt:

"Bijvoeglijke naamwoorden vertellen iets van zelfstandige naamwoorden. Ze vertellen bijvoorbeeld hoe iets eruit ziet (groot of klein), hoe iets klinkt (hard of zacht), hoe iets aanvoelt (scherp of ruw), hoe iets smaakt (zoet of zuur). Ook kunnen bijvoeglijke naamwoorden vertellen wat je van iets of iemand vindt of hoe je over iets of iemand denkt. Bijvoorbeeld: een aardige man, een griezelige film, een fantastisch cadeau. Bijvoeglijke naamwoorden vertellen soms ook iets over het materiaal waarmee het zelfstandig naamwoord gemaakt is."

Stap 2

U laat de leerlingen het effect van bijvoeglijke naamwoorden ervaren. U laat de volgende tekst van het bord oplezen:

Mike liep hetwater in.

Hetwater kwam tot zijn borst.

Eenvis streek langs zijn been.

U zegt tegen de leerlingen:

"Deze tekst is nogal saai. Dat komt omdat er geen bijvoeglijke naamwoorden in staan die iets meer vertellen van de zelfstandige naamwoorden."

Nu laat u de leerlingen twee versies van de tekst bedenken, een 'prettige' en een 'onprettige'. Dit effect moet bereikt worden door het kiezen van geschikte bijvoeglijke naamwoorden. Verder mag er niks aan de tekst veranderd worden.

Er kunnen teksten ontstaan als de volgende:

Mike liep het koele water in.

Het heldere water kwam tot aan zijn borst.

Een nieuwsgierige vis streek langs zijn been.

En:

Mike liep het ijskoude water in.

Het grauwe water kwam tot zijn borst.

Een glibberige vis streek langs zijn been.

Stap 3

U behandelt klassikaal de opdrachten 1, 2, 3 en 4, op bladzijde 86 tot en met 88 van het Taalleesboek.

Bij de bespreking van opdracht 3 wijst u op het gebruik van hoofdletters bij deze bijvoeglijke naamwoorden, die vertellen waar iemand of iets vandaan komt.

Bij opdracht 4 gaat het om bijvoeglijke naamwoorden die aangeven van wat voor stof het zelfstandig naamwoord is gemaakt. U vertelt dat deze woorden altijd eindigen op –en, behalve de woorden ‘plastic’ en ‘nylon’.

Stap 4

U bespreekt kort de opdrachten 3, 4 en 5 op bladzijde 26 van het Werkboek. De leerlingen maken vervolgens deze opdrachten zelfstandig.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 5 en 6, bladzijde 88

Afsluiting	5
-------------------	----------

U leest nog een keer de zinnen bij opdracht 3 in het Werkboek. U vraagt aan de leerlingen om deze ‘lieve’ tekst te veranderen in een ‘enge’ tekst door alleen de bijvoeglijke naamwoorden te veranderen.

Antwoorden

Taalleesboek 4, blz. 86 t/m 88

1

bijvoorbeeld:

1 steenkoude

2 grijze

3 stinkende

4 bulderende

2

1 Het meer is blauw.

4 De wolk is wit.

2 Het schip is groot.

5 De vlek is donker.

3 De golf is hoog.

6 De brug is smal.

3

1 Friese

2 Engels, Deens

3 Nederlandse, Duitse, Belgische

4 Noorse, Italiaanse

41 Een ijzeren paal is van ijzer.4 Een papieren muts is van papier.2 Een betonnen paaltje is van beton.5 Een kartonnen doos is van karton.3 Een plastic jas is van plastic.6 Een nylon jack is van nylon.**5**

bijvoorbeeld:

In het verlaten stadje liep een oud vrouwtje met een zware tas in haar hand. Bij een geel huis met een hoge stoep bleef ze staan. Ze drukte op de bel en de zware deur zwaaide open.

6

Een zelfbedacht vervolg op het verhaal bij opdracht 5. In de zinnen moeten bijvoeglijke naamwoorden zijn gebruikt die onderstreept zijn.

Werkboek 10, blz. 24 t/m 26

1

de zinnen 2 en 3 zijn goed

2

lijnen naar de juiste symbolen: 1 b, 2 d, 3 a, 4 c

3

fout zijn: b en e

4

1 Arubaanse

2 Surinaamse

3 Nederlandse

4 Spaanse

5

1 houten

2 plastic

3 kartonnen

4 gouden

61 Het mooie meisje woont in een prachtig kasteel.2 Ze maakt de gouden poort open met een speciale sleutel.3 Alleen lieve en aardige mensen mogen binnenkomen.4 Die krijgen dan de lekkerste drankjes en de heerlijkste hapjes.5 Als ze 's avonds weg gaan, krijgen ze een fantastische verrassing.

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de landkenmerken, het landschap, de bodem, de bevolking en de economie**.
- De leerlingen schrijven een doe-tekst vanuit een schema.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 3, Woordspoor 3 (groep 8, thema 9, 'We gaan op reis')

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 91
- Werkboek 10, bladzijde 27 t/m 30

Extra oefening

- Taalleesboek 4, bladzijde 90 en 92

Vorbereiding

- U maakt een kopie van een weerkaart en hangt dit op in de klas.

Betekenis van de woorden:

de landkenmerken: Landkenmerken zijn alle dingen waaraan je een land herkent, zoals de natuur, de bevolking en het klimaat.

het landschap: Het landschap is hoe je omgeving eruit ziet. Ik woon bijvoorbeeld in een bosrijk landschap.

de bodem: De bodem is de bovenste laag van de aardkorst, bijvoorbeeld de grond waar we op staan.

de bevolking: De bevolking zijn de mensen die in een bepaald land of gebied wonen.

de economie: De economie is alles wat te maken heeft met de rijkdom van een land. Het gaat erom hoeveel geld verdiend wordt en hoeveel geld er uitgegeven wordt.

Start**5**

U gaat bij de weerkaart staan, doet net alsof u een meteoroloog bent en u voorspelt het weer van die dag in Nederland:

“Vandaag verwachten we veel regen, in het zuiden van het land zal het zonnetje later op de dag tevoorschijn komen.”

Kern – Instructie 1**10**

U legt uit:

“Nederland staat bekend om zijn natte klimaat. Het klimaat is één van de dingen waaraan je een land herkent. Het klimaat is een **landkenmerk**. Er zijn nog meer **landkenmerken**. Zo herken je een

land aan de **bodem**, daar bedoelen ze de grond mee. De Nederlandse **bodem** is vruchtbaar.

Dat betekent dat er veel verschillende planten en bomen kunnen groeien. Aan **het landschap** kun je ook een land herkennen. **Het landschap** is hoe de omgeving eruit ziet. **Het landschap** van Nederland is bijvoorbeeld heel plat. Er zijn weinig bergen. Een ander **landkenmerk** is de **bevolking**, dat zijn de mensen die er wonen. In Nederland wonen ongeveer 17 miljoen mensen. Dat is veel voor zo'n klein land. Je kunt een land ook herkennen aan **de economie**. Aan hoeveel geld de mensen in een land verdienen en aan hoeveel ze uitgeven, kun je zien hoe het met **de economie** van een land gaat."

U bespreekt de betekenis van de nieuwe woorden aan de hand van het Woordweb. Nadat u de woorden heeft uitgelegd, gaat u een kort gesprekje met de leerlingen aan over de landkenmerken van Aruba.

U neemt vervolgens opdracht 1, 2 en 3 op bladzijde 27 en 28 van het Werkboek samen door en vervolgens maken de leerlingen deze opdrachten.

U bespreekt de antwoorden van de opdrachten met de leerlingen en u herhaalt de vorige Woordwebben.

Kern – Instructie 2

25

U laat opdracht 2 op bladzijde 91 van het Taalleesboek bekijken en u zegt dat dit het schema is van een doe-tekst. U vraagt wat een doe-tekst ook al weer is. (In een doe-tekst staat precies hoe je iets moet doen en wat je ervoor nodig hebt.)

U vertelt dat de leerlingen deze doe-tekst zelf gaan schrijven. De leerlingen kunnen veel informatie over de doe-tekst uit het schema halen. U verduidelijkt dit door de volgende vragen te stellen:

- Wat is de titel van deze doe-tekst? (tuin sproeien in de zomer)
- Waar staat wat je moet doen en in welke volgorde?

U legt uit:

"De doe-tekst bestaat eigenlijk uit het tweede gedeelte van het schema, namelijk 'In welke volgorde doe je het?'. Hier maak je mooie zinnen van in de goede volgorde. Je zorgt ervoor dat de spullen die je nodig hebt ook in de tekst voorkomen."

Er is al een begin gemaakt bij opdracht 4, op bladzijde 29 van het Werkboek. U neemt de opdracht met de leerlingen door. De leerlingen maken vervolgens zelfstandig de doe-tekst in het Werkboek af.

De leerlingen die eerder klaar zijn, gaan verder met opdracht 5 in het Werkboek. Dit plaatje staat in kleur afgebeeld op bladzijde 91 van het Taalleesboek.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 1, 4 en 5, bladzijde 90 en 92

Afsluiting	5
-------------------	----------

U vraagt verschillende leerlingen om hun tekst voor te dragen. De overige leerlingen letten op de uitvoerbaarheid van de tekst. Dit is een belangrijk criterium voor de evaluering van een doe-tekst.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 27 t/m 30

1

1 5 miljoen

2 10 miljoen

3 16 miljoen

2

Naam onder de juiste illustratie, v.l.n.r. heuvellandschap, berglandschap, weidelandschap, boslandschap.

3

Doorstrepen: bergachtig, weids, tropisch regenwoud, boslandschap.

4

een doe-tekst in overeenstemming met de verstrekte gegevens

5

een schema gebaseerd op de aangeboden plaatjes

Taalleesboek 4, blz. 90 en 92

1

een rijmpje met zes keer dezelfde rijmklank

bijvoorbeeld:

Aan het water

zit een kater

Even later

zegt die kater:

“Niemand gaat er

in het water.”

4

twee drieregelige rijmpjes met de aangeboden rijmwoorden

5

Rijmpjes van twee regels afmaken aan de hand van de gegeven illustraties.

Lesinhoud

- De leerlingen schrijven:
 - meerlettergrepige woorden die op **tie** (/tsie/ of /sie/) eindigen.
 - de persoonsvormen **had**, **deed** en **stond** als frequente uitzonderingen.
- De leerlingen verdelen woorden in lettergrepen.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 31 t/m 33

Start**5**

U vertelt de klas dat in deze spellingsles alle spellingsproblemen van de afgelopen lessen aan de orde komen. U schrijft een zin op het bord en u vraagt de leerlingen of zij die spellingsproblemen herkennen.

In de vakantie had ik een zwemkamp.

U geeft per woord (vakantie, had en zwemkamp) aan waarom deze een probleem oplevert bij het schrijven. (Bij *had* hoor je een /t/ en het is de persoonsvorm, maar toch schrijf je een *d*, omdat het een van de uitzonderingen is. Bij *vakantie* hoor je aan het eind /sie/, maar dan schrijf je *tie* en *zwemkamp* is een samengesteld woord. Als je een samengestelde woord wilt afbreken aan het eind van de zin, komt het afbreekstreepje tussen de twee woorden, dus tussen *zwem* en *kamp*.)

Kern – Instructie 1**15**

De instructie van vandaag bestaat uit het herhalen van de regels die de afgelopen lessen besproken zijn. Wanneer u de regels in de klas opgehangen hebt, kunt u hiernaar verwijzen.

- Hoor je aan het einde van een woord /tsie/, dan schrijf je *tie*. Dit geldt voor *politie*. Hoor je aan het einde van een woord /sie/ en daarvoor is de letter een medeklinker, dan schrijf je *tie*. Dit geldt voor *vakantie* en *actie*.
- Als je aan het einde van een persoonsvorm een /t/ hoort, dan schrijf je een *t* (behalve bij *had*, *deed* en *stond*) en als je bij een persoonsvorm een /t/-klank aan het einde hoort, dan moet je het woord niet langer maken.
- Als je samengestelde woorden afbreekt, zet je een streepje tussen de twee woorden in. Zo'n streepje noemen we een lettergreepstreepje.

De leerlingen nemen vervolgens het Werkboek voor zich en u bespreekt de opdrachten op bladzijde 31 t/m 33.

Voordat ze daar zelfstandig mee aan het werk gaan, geeft u een woorddictee.

U leest de zinnen voor en herhaalt het woord dat de leerlingen moeten opschrijven bij opdracht 1 op bladzijde 31 van het Werkboek.

1 Tom pakt de tuinslang.	pakt
2 Hij vult een emmer met water voor de tuin.	vult
3 Gisteren had hij dat ook gedaan.	had
4 Zijn vader vond het een hele prestatie .	de prestatie
5 Hij stond lachend te kijken.	stond
6 Hij was blij met die actie .	de actie
7 Tom deed dat namelijk niet zo vaak.	deed
8 Nu gaat hij iets anders doen.	gaat
9 Hij gaat naar een tv-serie kijken over de politie .	de politie
10 Die begint over vijf minuten.	begint

Afsluiting	10
-------------------	-----------

De leerlingen spelen in tweetallen het spel 'Galgje'. Ze gebruiken woorden uit de behandelde spellingscategorie.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 31 t/m 33

1

1 <i>pakt</i>	4 <i>de prestatie</i>	7 <i>deed</i>	10 <i>begint</i>
2 <i>vult</i>	5 <i>stond</i>	8 <i>gaat</i>	
3 <i>had</i>	6 <i>de actie</i>	9 <i>de politie</i>	

2

<i>spookt</i>	<i>enkelvoud</i>
<i>haalt</i>	<i>enkelvoud</i>
<i>vinden</i>	<i>meervoud</i>
<i>staat</i>	<i>enkelvoud</i>
<i>doen</i>	<i>meervoud</i>
<i>schrijven</i>	<i>meervoud</i>

3.1

- 1 *lekt*
- 2 *voert*
- 3 *worden*
- 4 *stopt*
- 5 *trekt*

3.2

- 1 *loopt*

4**1**

vies-peuk
bos-pad
zon-dag
brood-mes

2

bal-pen
pot-lood
hoofd-sstraat
wijn-glas

3

zwem-bad
schrijf-schrift
school-plein
sneeuw-pop

5

spoor-brug
school-plein
blok-fluit
bloem-pot
arm-band
val-helm
ren-paard

Diagnostische toets

- Spelling
 - het schrijven van meerlettergrepige woorden die op **tie** (/tsie/ of /sie/) eindigen, de persoonsvormen **had**, **deed** en **stond** als frequente uitzonderingen en het verdelen van woorden in lettergrepen
- Stellen
 - een doe-tekst schrijven vanuit een schema
- Taalbeschouwing
 - bijvoeglijke naamwoorden in zinsverband aanwijzen
 - tekst preciseren en verrijken door het gebruik van bijvoeglijke naamwoorden
- Leesbegrip
 - onderwerp, deelonderwerpen en hoofdgedachte van een weettekst vaststellen
 - belangrijke zinnen van alinea's van een weettekst vaststellen en hiermee een samenvatting maken
- Woordenschat
 - de woorden van de woordclusters zowel passief als actief beheersen
 - de betekenisrelaties tussen de doelwoorden beheersen

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Toetsboek thema 10, Toetsblad 1 t/m 9
- een woordenboek

Vorbereiding

- Toetsbladen kopiëren en er een Toetsboek van maken.

Start**5**

U zegt:

“Vandaag en morgen krijgen jullie een toets over dit thema. Als jullie een Toetsboekje gekregen hebben, mogen jullie niet meer praten. We herhalen eerst de Woordwebben uit dit thema.

Daarna beginnen we met een dictee. Vervolgens kijken we naar de opdrachten die jullie gaan maken. Jullie gaan de opdrachten individueel maken.

Als je klaar bent, kijk je het werk nog eens goed na en daarna mag je stil iets voor jezelf doen.”

Lesinhoud

Herhaling

- het schrijven van woorden die eindigen op **tie** (/tsie/ en /sie/) en de persoonsvormen **had**, **deed** en **stond** als frequente uitzonderingen
- bijvoeglijke naamwoorden aanwijzen in zinnen
- tekst preciseren en verrijken met behulp van bijvoeglijke naamwoorden
- het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte van een weettekst vaststellen
- belangrijke zinnen van alinea's van een weettekst vaststellen en hiermee een samenvatting maken
- de doelwoorden en de betekenisrelaties tussen deze doelwoorden herhalen
- een doe-tekst schrijven vanuit een schema

Verdieping

- verschillende doelstellingen die in de afgelopen spellingslessen aan de orde zijn gekomen
- een aantal doelstellingen die al bij de lessen Leesbegrip en Woordenschat aan de orde zijn gekomen

Materiaal

Klassikaal

- alle Woordwebben van dit thema.

Individueel

- Werkboek 10:
 - herhaling: bladzijde 34 t/m 42
 - verdieping: bladzijde 43 t/m 52
- Persoonsvorm-kaart

Voorbereiding

- U schrijft op het bord:
 - Ik wandelde langs een groot meer.**
 - In het midden dreven drie prachtige zwanen.**
 - Bij een houten brug bleef ik staan.**
- U zet een gieter klaar.

Start**5**

U vertelt de leerlingen dat u de les van vandaag en morgen met de hele klas gaat beginnen, maar dat u daarna met kleinere groepen gaat werken. De leerlingen die de toets goed gemaakt hebben, gaan eerst zelfstandig aan het werk met de herhalingsopdrachten en maken daarna de verdiepingsopdrachten. De andere kinderen gaan met u de herhalingsoefeningen maken.

Kern – Instructie**30**

VERDIEPING

De leerlingen die volgens de diagnostische toets de doelen beheersen, werken zelfstandig (individueel of in tweetallen) aan de herhalings- en verdiepingsopdrachten.

U vertelt deze leerlingen wat ze moeten doen door de opdrachten op bladzijde 43 tot en met 52 van het Werkboek kort door te nemen. U wijst hen erop dat ze elkaar mogen helpen wanneer ze een vraag hebben.

HERHALING

De leerlingen die de herhalingsoefeningen gaan maken, worden door u begeleid (extra instructie).

Doel Spelling: het schrijven van woorden die eindigen op -tie (/tsie/ en /sie/), de persoonsvormen had, deed en stond als frequente uitzonderingen en het verdelen van woorden in lettergrepen

Stap 1

De leerlingen nemen bladzijde 34 van het Werkboek voor zich. U laat ze het eerste rijtje woorden bij opdracht 1 aandachtig bekijken. (actie, ruzie, portie, attentie, discussie, vakantie, explosie, conclusie) Vervolgens laat u het rijtje een paar keer hardop lezen. Woorden waarvan de betekenis niet duidelijk is, legt u kort uit.

Daarna laat u een leerling de woorden uit het rijtje opnoemen die eindigen op -tie (actie, portie, attentie, vakantie). Een andere leerling noemt de overige woorden op. (ruzie, discussie, explosie, conclusie)

U schrijft de eerder geleerde regel op het bord:

Hoor je aan het einde van een woord /sie/ en is de letter daarvoor een medeklinker, dan schrijf je tie.

U illustreert deze regel nog eens aan de hand van de woorden *actie, portie, attentie* en *vakantie*.

Vervolgens laat u de leerlingen de woorden afdekken. U geeft een dictee met de woorden van rijtje 1. De woorden worden nagekeken en waar nodig verbeterd.

U herhaalt het bovenstaande met rijtje 2. Bij deze woorden met -tie geldt de eerder geleerde regel:

“Hoor je aan het einde van een woord /tsie/, dan schrijf je tie.”

Stap 2

U schrijft op het bord:

Sue staat op de stoep bij Linear Park.

U vraagt in welke tijd deze zin staat. (tegenwoordige tijd) Bij de beantwoording komt het volgende ter sprake: de persoonsvorm is *staat*, in de zin kan het woord *nu* gebruikt worden en niet het woord *vroeger*. Dan laat u de leerlingen de zin opschrijven in de verleden tijd. U schrijft deze zin ook op het bord:

Sue stond op de stoep bij Linear Park.

U bespreekt de laatste letter van de persoonsvormen staat en stond. U laat de leerlingen de eerder geleerde regels verwoorden.

- Hoor je bij een persoonsvorm een /t/-klank aan het einde, dan moet je het woord niet langer maken.
- Als je aan het einde van een persoonsvorm een /t/ hoort, dan schrijf je een *t*, behalve bij *had*, *deed* en *stond*.

U schrijft de uitzonderingen op het bord:

had deed stond

De leerlingen nemen oefening 2 op bladzijde 35 voor zich en maken die zelfstandig. De controle doet u op het bord.

Doel Taalbeschouwing: bijvoeglijke naamwoorden aanwijzen in zinnen en tekst preciseren en verrijken met behulp van bijvoeglijke naamwoorden

Stap 1

U vraagt:

“Wie kan nog eens vertellen wat bijvoeglijke naamwoorden zijn?”

Samen met de leerlingen stelt u vast dat bijvoeglijke naamwoorden iets vertellen van zelfstandige naamwoorden.

U hebt op het bord geschreven:

Ik wandelde langs een groot meer.

In het midden dreven drie prachtige zwanen.

Bij een houten brug bleef ik staan.

U laat de leerlingen van elke zin het bijvoeglijke naamwoord vaststellen en het bijbehorende zelfstandige naamwoord. (groot meer, prachtige zwanen, houten brug) U wijst nog eens op de -en aan het eind van houten en zegt:

“Dit bijvoeglijke naamwoord vertelt van welke stof het gemaakt is en dan komt er een -en aan het eind, behalve als het om vreemde woorden gaat zoals nylon, polyester of plastic.”

Stap 2

U laat de leerlingen een pen pakken en geeft de opdracht om vijf willekeurige bijvoeglijke naamwoorden op te schrijven. Daarna zegt u:

“Ik lees een kort verhaaltje voor waarin bijvoeglijke naamwoorden moeten worden ingevuld. Als je denkt dat je een bijvoeglijk naamwoord hebt dat er bij past, steek je je vinger op.”

U leest de volgende zin op:

“Ik reed op mijn ... fiets langs de rivier.”

U laat een aantal leerlingen reageren en kiest een passend bijvoeglijk naamwoord. U laat de betreffende leerling de volledige zin nog een keer nazeggen. Hetzelfde doet u bij het vervolg van het verhaaltje:

Aan de kant zag ik ... een man, die zat te vissen.
Hij had net een ... vis aan de haak.
Hij zette de vis weer terug in het ... water.
Wat een ... man, dacht ik.

Als er geen passend bijvoeglijke naamwoorden zijn opgeschreven, laat u die alsnog bedenken.

De leerlingen maken zelfstandig de opdrachten 3 en 4 op bladzijde 36 van het Werkboek. Waar nodig biedt u individuele hulp.

U controleert en bespreekt de opdrachten.

Doel leesbegrip: het onderwerp, de deelonderwerpen en de hoofdgedachte van een weettekst vaststellen en de belangrijke zinnen van alinea's van een weettekst vaststellen en hiermee een samenvatting maken

U leest samen de tekst bij opdracht 5 op bladzijde 37 van het Werkboek en stelt de volgende vragen, waarvan u de antwoorden op het bord schrijft:

- “Wat is het onderwerp van deze tekst?” (water op aarde)
- “Uit hoeveel alinea's bestaat de tekst?” (vier)
- “Wat zijn de deelonderwerpen van elke alinea?” (alinea 1: Het grootste deel van de aarde bestaat uit water; alinea 2: zout water; alinea 3: zoet water; alinea 4: grondwater)

U zegt:

“We gaan proberen een samenvatting van deze tekst te maken door de belangrijkste zin van elke alinea op te schrijven. Vaak is dat de eerste zin, maar niet altijd.”

U stelt de volgende vragen en schrijft het antwoord weer op het bord:

- “Wat is de belangrijkste zin in alinea 1?” (Het grootste deel van de aarde bestaat uit water.)
- “Wat is de belangrijkste zin in alinea 2?” (Zout water vind je vooral in zeeën en oceanen.)
- “Wat is de belangrijkste zin van alinea 3?” (Er is ook zoet water.)
- “Wat is de belangrijkste zin van alinea 4?” (Er is ook een grote hoeveelheid grondwater.)

U wijst op de vier antwoorden en zegt:

“Deze vier zinnen vormen de samenvatting van de tekst. Laten we eens proberen deze zinnen ook nog eens samen te vatten. Als dat lukt, hebben we de hoofdgedachte van de tekst.”

Samen met de leerlingen stelt u de hoofdgedachte van de tekst vast, bijvoorbeeld: het grootste deel van de aarde bestaat uit water. Een deel van dat water is zout, een deel zoet en een deel grondwater.

De leerlingen maken zelfstandig de opdracht 6 op bladzijde 38 en 39 van het Werkboek. Waar nodig biedt u individuele hulp. U controleert en bespreekt de opdrachten.

Doel woordenschat: de leerlingen herhalen de doelwoorden en de betekenisrelaties tussen deze doelwoorden.

U bespreekt de Woordwebben. U laat de leerlingen een uitleg geven van de woorden die ze aangeboden kregen. U laat andere leerlingen helpen met de uitleg. U verbetert en voegt toe indien het nodig is.

Vervolgens maken de leerlingen zelfstandig of in tweetallen de opdrachten 7 t/m 10 in het Werkboek. Waar nodig biedt u individuele hulp. U controleert en bespreekt de opdrachten.

Doel stellen: een doe-tekst schrijven vanuit een thema

U schrijft op het bord:

Planten water geven in de klas.

U zegt:

“Stel je voor dat je een doe-tekst hierover gaat schrijven.
Wat moet je dan eerst weten?”

U laat een aantal leerlingen reageren en stelt daarna vast dat je eerst moet weten wat er nodig is. U inventariseert samen met de leerlingen en schrijft op het bord:

Wat is er nodig?

- Een kraan
- Een gieter

Daarna vraagt u:

“Wat moeten we nu nog weten?”

U laat een aantal leerlingen reageren en schrijft op het bord:

In welke volgorde doe je het?

U pakt de gieter en zegt:

“Ik ga nu de planten water geven. Schrijf kort op wat ik steeds doe. Het zijn vier handelingen in totaal.”

Achtereenvolgens pakt u de gieter, zet de kraan aan, vult de gieter en geeft een paar planten water. Eventueel geeft u voor elke handeling met uw vingers aan de hoeveelste handeling het betreft.

U laat daarna een aantal leerlingen hun handelingen oplezen en schrijft op het bord:

- 1 de gieter pakken**
- 2 de kraan aanzetten**
- 3 de gieter vullen**
- 4 de planten water geven**

Afsluitend vraagt u:

“Als je hier een doe-tekst bij zou schrijven, waar moet je dan vooral op letten?” (dat je het zo duidelijk moet opschrijven dat iemand anders het meteen begrijpt)

De leerlingen maken zelfstandig de opdrachten 7.1 t/m 11 op bladzijde 40 tot en met 42 van het Werkboek. Ook hier biedt u waar nodig individuele hulp. Verder controleert en bespreekt u de antwoorden.

Als de leerlingen klaar zijn met de herhaling en er is nog tijd over, kunnen ze verder werken aan de opdrachten van de verdieping.

Afsluiting**5**

U speelt het spel 'Galgje' met een aantal doelwoorden van het thema.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 34 t/m 52

herhaling

1

*tsie
actie
portie
attentie
vakantie
operatie
conditie
prestatie
politie*

*sie
ruzie
discussie
explosie
conclusie
provincie
televisie
eredivisie
agressie*

2.1

*1 schrijft
2 doet
3 gaat
4 heeft
5 weet*

2.2

*1 had
2 deed
3 stond
4 las
5 wist*

3

*1 zware
2 grote
3 bonzend
4 woedende
5 puntige*

4 eigen bijvoeglijke naamwoorden

6.1

a het belang van water

6.2

1: drinken 2: voedsel 3: temperatuur 4: uitdroging

6.3

*1: Mensen hebben elke dag water nodig.
2: Water zit ook in voedsel.
3: Water zorgt ervoor dat je lichaam op temperatuur blijft.
4: Een mens kan hooguit drie dagen zonder water.*

6.4

Mensen hebben elke dag water nodig. Je kunt het drinken en het zit in je voedsel. Water verzorgt je lichaamstemperatuur. Zonder water droog je uit.

7.1

Grondwater is water dat in de bodem zit. Het kan gebruikt worden als drinkwater.

7.2

Een vloeistof is een vloeibare stof, zoals water, limonade en olie.

7.3

Als iets van belang is, is het belangrijk.

8 *c, onbelangrijk, van belang, noodzakelijk, van levensbelang*

9

de oceaan, uitbaggeren, de vijver, het meer, watersnood plus eigen woorden.

10

links: verspillen, rechts: zuinig

11

eigen doe-tekst

verdieping

12

1 provincie	3 advertentie	5 ruzie	7 operatie
2 vakantie	4 statiegeld	6 nasi	8 televisie

13

1 deed	2 stond	3 had
--------	---------	-------

14

1 leest	2 roept	3 hoort	4 schreeuwt	5 kijkt
---------	---------	---------	-------------	---------

15

1 viool	3 kikkers	5 tandpasta	7 figuur
2 kapitein	4 februari	6 citroen	8 oceaan

oplossing: School is leuk, maar vakantie is nog veel leuker!

16

De zinnen 2, 3 en 4 zijn goed.

17.1

b, water voor de maaltijdbereiding

17.2

1: Water is vaak nodig om eten te bereiden. 3: Groenten worden meestal in water gekookt.
2: Aardappelen worden in water gekookt. 4: Bij het ontbijt kun je water goed gebruiken.

17.3

Water is vaak nodig om eten te bereiden. Aardappelen en groenten worden meestal in water gekookt. Ook bij het ontbijt kun je water goed gebruiken.

17.4

bijvoorbeeld: water om eten te maken

17.5

<i>alinea 1: zin d</i>	<i>alinea 3: zin e</i>
<i>alinea 2: zin g</i>	<i>alinea 4: zin a</i>

18

eigen tekst

19

zin 1, 4, 5 en 7: rolmaat

zin 2, 3, 6 en 7: duimstok

20

het ven, de oceaan, het grondwater

21

bijvoorbeeld:

regen, storm, onweer, zon, bewolking, bliksem, hagel, sneeuw.

22

1 verspillen 5 dichtslibben

2 ven 6 grondwater

3 watersnood 7 bodem

4 riool 8 watergebrek

23

landklimaat: warme zomers en koude winters

zeeklimaat: koele zomers en zachte winters

subtropisch klimaat: hete zomers en zachte winters

tropisch klimaat: hete zomers, warme winters en veel regen

24

korte, persoonlijke brief waarin de voldoende punten moeten staan:

- Dat je tegen het lozen van giftig afval bent.*
- Wat je van het lozen van giftig afval vindt;*
- Waarom je dat vindt.*

25

1 goed voor economie slecht voor economie

weinig werkloosheid veel werkloosheid

veel wegen weinig wegen

veel industrie weinig industrie

veel vrachtvervoer weinig vrachtvervoer

2 goed voor economie, maar slecht voor het milieu

veel industrie

veel wegen

veel vrachtvervoer

Lesinhoud

- De leerlingen passen de doelwoorden van het thema toe.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

Vorbereiding

- zorg voor karton, tijdschriften, stiften, scharen, lijm, et cetera...

Start**10**

U schrijft op het bord:

Wees wijs met water.

U gaat een gesprekje aan met de leerlingen over de betekenis van deze zin. Waarom moet je 'wijs' omgaan met water en hoe kun je dat doen?

Kern – Instructie**25**

U vertelt dat u ziet dat leerlingen, maar ook juffen en meesters op school en thuis niet altijd wijs omgaan met water. U wilt actie voeren om het belang van water duidelijk te maken en tips te geven hoe je zuinig met water kunt zijn. U verdeelt de leerlingen in groepjes en per groepje gaan ze een poster maken. Op de poster moet een zin komen te staan die de aandacht trekt en moeten er tips komen te staan over hoe je zuinig met water kunt omgaan. De poster moet er aantrekkelijk uitzien. Als de posters klaar zijn, bedenkt u samen wat de beste plekken zijn om de posters op te hangen. Ze moeten door zoveel mogelijk mensen gezien worden.

Afsluiting**10**

U laat de leerlingen hun poster in een andere klas presenteren. De leerlingen hangen de poster op de door hun uitgekozen plek op.

Didactische tip: De leukste afsluiting van dit thema zou een bezoek zijn aan de WEB. Daar kunnen de leerlingen veel van opsteken en er komt een beeld bij de moeilijke woorden, zodat het meer gaat leven. Als dit niet uitvoerbaar is, kunt u de bovenstaande les geven.

Bijlagen

- **Toetsbladen 10**
- **Controletoets**
- **Alfabetische woordenlijst**
- **Woordenlijst betekenissen**
- **Spellinghulp**

Toetsbladen

Controletoets

Betekenis woordenlijst

broodnodig:	Als iets broodnodig is, dan is het beslist nodig. Op aarde kunnen we water niet missen, omdat alle levende wezens water broodnodig hebben.
noodzakelijk:	Als iets noodzakelijk is, moet het gebeuren. Het is erg nodig. Water drinken is noodzakelijk, omdat een groot deel van ons lichaam uit water bestaat.
onmisbaar:	Als iets onmisbaar is, kun je er niet zonder. Water is onmisbaar voor het functioneren van onze organen. Bijna niemand staat erbij stil hoe onmisbaar water is.
van belang:	Als iets van belang is, is het belangrijk.
van belang:	Als iets van belang is, is het belangrijk.
van levensbelang:	Als iets van levensbelang is, is het heel erg belangrijk. Voldoende drinkwater is bijvoorbeeld van levensbelang: zonder drinkwater kunnen mensen en dieren niet overleven.
de uitzending:	Een uitzending is een programma op de televisie op de radio.
het grondwater:	Grondwater is water dat in de bodem zit. Het kan na zuivering als drinkwater gebruikt worden.
de oceaan:	Een oceaan is een heel grote zee. Op aarde zijn er 5 oceanen, die samen een hele grote zee vormen.
het ven:	Een ven is een klein meertje in het bos. Dat is een ondiepe heldere plas met een modderige bodem.

het gas:	Gas is een stof die de vorm heeft van lucht. Je kunt gas vaak niet zien, maar soms wel ruiken.
de vaste stof:	Een vaste stof is een stof die stevig van vorm is. Hij is niet vloeibaar. De vaste vorm van water is ijs.
de vloeistof:	Een vloeistof is een vloeibare stof, zoals water, limonade en olie. Een vloeistof kan veranderen in een vaste stof.
dichtslibben:	Als een rivier of een haven dichtslibt, raakt hij vol met modder. Er kan dan niet meer door gevaren worden.
uitbaggeren:	Als je een rivier uitbaggert, graaf je de modder van de bodem. Dit doe je om de rivier dieper te maken, zodat schepen er kunnen varen.
verspillen:	Als je iets verspilt, gebruik je er meer van dan je nodig hebt. Als je bijvoorbeeld de kraan laat lopen bij het tandenpoetsen, verspil je veel water.
zuinig:	Iemand die zuinig is, probeert zo weinig mogelijk van iets te gebruiken. Hij geeft bijvoorbeeld zo weinig mogelijk geld uit en koopt alleen dingen die hij echt nodig heeft.
het watergebrek:	Watergebrek is hetzelfde als waternood. Dan is er niet genoeg water.
de waternood:	Als er waternood is, is er een grote overstroming. Mensen, planten en dieren in waternood hebben moeite om te overleven. Door droogte kan waternood ontstaan.
de wateroverlast:	Als er wateroverlast is, kunnen de putten en het riool het regenwater niet meer opvangen. Ze stromen over, waardoor straten, huizen en gebouwen onder water komen te staan.
de watersnood:	Als er watersnood is, is er een grote overstroming. Dan komen grote stukken land onder water te staan. Vaak verdrinken er dan mensen en dieren. Door hevige regenbuien kan watersnood ontstaan.

lozen:	Als je water <i>loost</i> , laat je water weglopen. Bijvoorbeeld afvalwater lozen in zee.
het riool:	Een <i>riool</i> is een buis onder de grond. De afvoerpijpen van de wc en de gootsteen komen uit in het riool. Het vieze water spoelt door het <i>riool</i> weg.
waterverontreiniging:	<i>Verontreiniging</i> is vuil dat ergens niet hoort te zijn. Bij <i>waterverontreiniging</i> zitten er vieze stoffen in het water. Je kunt het water dan bijvoorbeeld niet meer drinken en er niet meer in zwemmen.
de waterzuivering:	<i>Waterzuivering</i> is het weer schoonmaken van vervuild water.
het klimaat:	Het klimaat is het soort weer dat bij een land of streek hoort.
de meteoroloog:	Een meteoroloog is iemand die het weer bestudeert en voorspelt. Een andere naam voor meteoroloog is weerkundige of weerman.
het weersverschijnsel:	Een <i>weersverschijnsel</i> is iets wat heeft te maken met het weer. Storm, onweer, sneeuw, hagel, en regen zijn voorbeelden van <i>weersverschijnselen</i> .
de bevolking:	De bevolking zijn de mensen die in een bepaald land of gebied wonen.
de bodem:	De bodem is de bovenste laag van de aardkorst, bijvoorbeeld de grond waar we op staan.
de economie:	De economie is alles wat te maken heeft met de rijkdom van een land. Het gaat erom hoeveel geld verdiend wordt en hoeveel geld er uitgegeven wordt.
de landkenmerken:	Landkenmerken zijn alle dingen waaraan je een land herkent, zoals de natuur, de bevolking en het klimaat.
het landschap:	Het landschap is hoe je omgeving eruit ziet. Ik woon bijvoorbeeld in een heuvellandschap.

Spellinghulp

Woordenlijst**Woorden met /k/ = c**

accent	collecte	contant	inspectrice
accu	collega	contributie	locomotief
acteur	combinatie	controle	macaroni
actie	commandant	couplet	microfoon
actief	commentaar	creatief	postcode
actrice	commissaris	cursus	project
advocaat	commissie	dialect	reclame
alcohol	competitie	dictee	seconde
bioscoop	compleet	direct	speculaas
cactus	compliment	directeur	succes
caravan	componist	directie	tractor
cavia	compost	directrice	truc
chocolade	computer	disco	verticaal
circus	concert	discotheek	viaduct
clown	concurrent	discussie	record
club	conducteur	effect	risico
cola	conductrice	excursie	
		ijsco	
		inspecteur	

Woorden met /s/ = c

accent	cijfer	feliciteren	procent
actrice	circus	lucifer	proces
ambulance	cirkel	medicijn	provincie
cel	citroen	narcis	recept
cent	concert	ocean	speciaal
centimeter	december	officier	succes
centraal	elektriciteit	precies	
centrum			

Woordenlijst**Woorden met /zj/ = g**

asperge	etalage	horloge	passagier
bagage	garage	logé	slijtage
energie	giraf	logeren	spionage
etage	giraffe	manege	vitrage

Woorden met /sj/ = ch

capuchon	China	chocolade	machinist
champignon	Chinees	douche	marcheren
chauffeur	chip	douchen	parachute
chef	chips	lunch	rechercheur
chimpansee	chirurg	machine	

Woorden met /g/ = ch

ach	glimlachen	juichen	och
belachelijk	goochelaar	kachel	pech
chaos	goochelen	kuchen	pochen
chemisch	joch	lachen	techniek
echo	jochie	lichaam	toch
giechelen		noch	zich

Woorden met /ie/ = i

abrikoos	directie	kampioen	organisatie
Afrika	directrice	kantine	pagina
alineas	dirigent	kapitein	piano
Amerika	dominee	kievit	piloot
artikel	elektriciteit	kilo	piste
aspirine	etiket	klarinet	pistool
bami	fabrikant	klimaat	podium
benzine	familie	kritiek	politie
bibliotheek	februari	lampion	positie
bikini	feliciteren	lawine	positief
biologie	figuur	limonade	president
cavia	file	liniaal	prima
centimeter	finale	liter	privé
China	frituren	lucifer	radio
Chinees	giraf	macaroni	repetitie
chirurg	giraffe	machine	riool

Woordenlijst

citroen	giro	machinist	rivier
combinatie	gitaar	margarine	serieus
comité	halvarine	materiaal	sigaar
competitie	horizon	medicijn	sigaret
compliment	idee	miauwen	sinaasappel
confetti	idiot	microfoon	sirene

Thema 10

Water ... voor nu en later

contributie	imiteren	minimum	situatie
dia	indiaan	minister	ski
dialect	ingenieur	minuut	souvenir
diamant	intelligent	muzikant	spinazie
dieet	januari	nasi	spionage
diploma	juli	niveau	stadion
direct	juni	officier	studio
directeur	justitie	olifant	taxi
			televisie
			titel
			tosti
			viool
			visite

Woorden met y

baby	hockey	playback	systeem
dynamo	hyena	pony	type
Egypte	hygiëne	pyjama	type
gameboy	hypnose	sorry	typisch
gymnastiek	jury	symbool	volleybal
gymzaal	mayonaise	sympathiek	yochurt
hobby	mysterie	synoniem	

Woordenlijst

Woorden met ei

aanreiken	eiland	leiden	scheidsrechter
aardbei	eind	leiding	sein
activiteit	eindelijk	marsepein	seizoen
afscheid	eisen	mei	specialiteit
allebei	elektriciteit	meid	steiger
allerlei	feit	meisje	steil
arbeider	fontein	omleiden	terrein
bedreigen	geheim	overeind	trein
begeleiden	geit	paleis	uitbreiden
beide	gewei	peil	vallei
bereid	hei	peinzen	veilig
bereiken	heide	plein	verscheidene
breien	heilig	pleister	verspreiden
dreigen	heimwee	porselein	voorbereiden

Thema 10

Water ... voor nu en later

dweil	hoeveelheid	prei	vrijheid
ei	inleiding	refrein	wei
eigen	kapitein	reiger	weide
eigenaar	karwei	reis	weigeren
eigenlijk	keihard	reizen	weinig
eigenschap	keizer	reiziger	zei
eigenwijs	klei	Romein	zeil
eik	klein	scheiden	

Woorden met ij

aardrijkskunde	begrijpen	bijbel	blijken
altijd	belangrijk	bijl	blijven
andijvie	beschrijven	bijna	boerderij
azijn	bevrijden	bijten	brij
bakkerij	bevrijding	bijvoorbeeld	cijfer
batterij	bewijs	bladzijde	dijk
bedrijf	bij	blij	dikwijls
dozijn	lijden	rijk	uitwijken
drijven	lijf	rijm	verdwijnen
drukkerij	lijken	rijp	vergelijken
eigenwijs	lijm	rijst	verschijnen
fijn	lijn	schijf	verwijten
Frankrijk	lijst	schijnen	vijand
gelijk	lijster	schilderij	vijf

Woordenlijst

glijden	maaltijd	schrijven	vijver
gordijn	maatschappij	slijpen	vlakbij
grijnzen	medelijden	slijtage	vrij
grijpen	medicijn	slijten	vrijdag
grijs	mij	slijterij	vrijheid
hij	mijn	smijten	waarschijnlijk
hijgen	nijdig	snijden	wedstrijd
hijzen	nijlpaard	spijker	wij
ijs	nijptang	spijs	wijd
ijsco	onbeschrijfelijk	stijf	wijfje
ijverig	onderwijs	stijgen	wijk
ijzel	ontbijt	stijl	wijn
ijzer	opzij	strijd	wijs
jij	padvinderij	strijkijzer	wijzen

Thema 10

Water ... voor nu en later

kijken	Parijs	tamboerijn	wijzer
knippen	partij	tapijt	woestijn
konijn	pijl	tegelijk	wrijven
kozijn	pijn	terwijl	zij
krijgen	pijp	tevoorschijn	zijde
krijzen	praktijk	tijd	zijn
krijt	prijs	tijdens	zwijgen
kwijt	ravijn	tijger	
leeftijd	rij	Turkije	
lekkernij	rijden	twifelen	

Woorden eindigend op ice

actrice	conductrice	directrice	inspectrice
---------	-------------	------------	-------------

Woorden met x

box	exemplaar	expres	saxofoon
claxon	explosie	extra	taxi
examen		luxe	
excursie			

Woordenlijst

Woorden met th

apotheek	marathon	thema
bibliotheek	methode	thuis
discotheek	theater	videotheek
enthousiast	thee	

Woorden met q

aquarium	quiz
----------	------

Woorden met /p/ = b

abnormaal	club	krab	web
absoluut	eb	slab	website
ambtenaar	heb	slib	

Woorden die met wr beginnen

wraak	wrat	wrijven	wroeten
wrak	wreed	wringen	

Leenwoorden uit het Engels

barbecueën	drugs	lunch	skaten
bungalow	e-mail	mailen	skeeleren
cake	flat	make-up	soundmix
camping	gameboy	musical	sticker
caravan	gamen	paperclip	surfen
chatbox	goal	plastic	tackelen
chatten	hockey	playback	tank
chip	interview	race	team
chips	jack	rails	trainen
coachen	joggen	shampoo	tram
computer	jury	shop	T-shirt
crossen	keeper	shoppen	video
cup	ketchup	show	volleyball
downloaden	laptop	skateboarden	weekend

Woordenlijst**Leenwoorden uit het Frans**

auteur	chauffeur	etui	niveau
biscuit	circuit	mayonaise	paraplu
blouse	conciërge	medaille	portemonnee
bureau	douche	milieu	punaise
cadeau			toilet

Woorden met é, è of ê

blèren	coupé	hé	oké
café	crème	hè	privé
comité	crêpepapier	logé	volière

Woorden eindigend op een niet- of moeilijk verlengbare d

altijd	gereed	iemand	zand
bloed	geweld	moed	
geduld	grind	niemand	
geld	grond	verstand	

Woorden met au

applaus	chauffeur	klauw	pauzeren
au	dauw	lauw	rauw
augurk	flauw	miauwen	restaurant
augustus	gauw	nauw	sauna

Thema 10

Water ... voor nu en later

auteur	grauw	nauwelijks	saus
auto	kabeljauw	nauwkeurig	snuwen
autoritair	kauwen	paus	wenkbrauw
benauwd	kauwgom	pauw	
blauw	klauteren	pauze	

Woorden met /oe/ = ou

blouse	douche	journalist	souvenir
coupe	douchen	retour	tournee
couplet	enthousiast	route	
douane	journaal	routine	

Woordenlijst

Woorden op air

autoritair	militair	ordinair	populair
meubilair	miljonair		

Woorden met een niet-geschreven /w/

duel	egoïst	januari	ruïne
duet	eventueel	kanoën	situatie
duo	februari	oase	

Woorden met een niet-geschreven /j/

alinea	jubileum	piano	spion
biologie	kampioen	podium	spionage
bioloog	kiosk	prieel	stadion
bioscoop	krioelen	radio	studio
creatief	lampion	reactie	theater
duo	liniaal	reageren	theorie
financieel	materiaal	riool	via
hyena	miauwen	serieus	viaduct
hygiëne	museum	speciaal	videotheek
idiot	pensioen	specialist	violist
indiaan	periode	specialiteit	viool
ingenieur			

Bijzondere inprentwoorden

afschuwelijk	burgemeester	onnozel	vanmiddag
afval	datum	ontdekken	vanmorgen
applaus	kostbaar	postzegel	verrassing

Thema 10

Water ... voor nu en later

beantwoorden	onmiddellijk	sieraad
bijzonder	onmogelijk	stiekem

Woorden met f

afschuwelijk	gefeliciteerd	oefenen	tafel
afval	grafiek	onbeschrijfelijk	telefoon
alfabet	informatie	perfect	twijfelen
begravenis	koffie	plafond	uniform
fotograferen	luifel	professor	wafel

Woordenlijst

Woorden met s

asiel	resultaat	ruisen	vreselijk
bliksem	ritselen		

Woorden met z

aarzelen	gymzaal	ontzettend	roze
azijn	horizon	oorzaak	stofzuiger
bazaar	jazeker	opzetten	suizen
bijzonder	kozijn	opzoeken	verzamelen
bizar	langzaam	peinzen	zichzelf
duizelig	mezelf	plezier	(tot) ziens
duizend	muziek	postzegel	
gezond	muzikant	puzzel	
grijnzen	onnozel	reiziger	

Regels om te onthouden

1 Woorden met d of t

- Als de eindklank van een woord (als het een persoonsvorm is) een /t/ is, maak je het woord langer. Als je een /d/ hoort, is de eindletter van het woord ook een *d*.

hond – honden

let op: Bij persoonsvormen mag de verlengingsregel niet toegepast worden. Hier gelden de persoonsvormregels.

2 cht

- Als je na een korte klank /gt/ hoort, dan schrijf je *cht*, behalve bij *ligt*, *legt*, en *gelegd*, *zegt* en *gezegd*, *vlagt* en *gevlagd*.

lacht

Regels om te onthouden

3 sch

- Als je aan het begin van een woord /sg/ hoort, schrijf je altijd *sch*.

school

4 g(t) of ch(t)

- Als je na een lange klank of na een tweetekenklank een /g/ hoort, schrijf je een *g*, behalve bij *juichen*, *giechelen*, *goochem* en *goochelen*.

plaagt – zwoegt

5 ng of nk

- Als je na een /ng/-klank een /k/-klank hoort (/ngk/), schrijf je *nk*.
bedenken

6 open of gesloten lettergreep

- Hoor je aan het einde van een klankgroep een lange klank, dan schrijf je hem met één klinker (ver-enkelingsregel)

molen

- Hoor je aan het einde van een klankgroep een korte klank, dan schrijf je een dubbele medeklinker (verdubbelingsregel).

kikker

Regels om te onthouden

7 f wordt ff of v en s wordt ss of z

- Meervouden of verlengingen van woorden eindigend op *f* of *s* schrijf je wanneer de verdubbelingsregel geldt bijna altijd met *ff* of *ss*.

straf – straffen, huismus – huismussen

- Meervouden of verlengingen van woorden eindigend op *f* of *s* schrijf je wanneer de ver-enkelingsregel geldt bijna altijd met *v* of *z*.

stokdoof – stokdove, kaas – kazen

8 /u/-klank

- Als je een /u/ hoort op een lage stemtrap, dan schrijf je een *e* en als je een /u/ hoort op een hoge stemtrap schrijf je een *u*.
vroeger – geluk

9 ij en lijk

- Als je /luk/ hoort aan het einde van een woord, dan schrijf je *lijk*, maar niet bij geluk.
makkelijk

- Als je /ug/ hoort aan het einde van een woord, dan schrijf je *ig*, maar niet bij terug.
aardig

Regels om te onthouden

10 eer, oor en eur

- Je hoort /ir/, /or/ of /ur/, maar je schrijft *eer*, *oor* of *eur*.
speer – koor – deur

11 aai, ooi en oei

- Je hoort /aaj/, /ooj/ en /oej/, maar je schrijft *aai*, *ooi* en *oei*.
zwaaien – mooi – bloei

12 uw, ieuw, eeuw, auw, ouw

- Als er aan het einde van een woord of woorddeel een *w* staat, komt er altijd een *u* voor.

ruw – nieuw – leeuw – pauw – bouwen

13 tie

- Hoor je aan het einde van een woord */tsie/*, dan schrijf je *tie*.
politie
- Hoor je aan het einde van een woord */sie/* en daarvoor een medeklinker, dan schrijf je *tie*.

actie

14 heid

- Hoor je */heit/* aan het einde van een woord of woorddeel, dan schrijf je altijd *heid*.

gladheid

15 tijd of teit

- Hoor je */teit/* aan het einde van een woord of woorddeel, dan schrijf je *tijd* als het woord met de kloktijd te maken heeft. Als dat niet zo is, schrijf je *teit*.

lentetijd – kwaliteit

16 isch of ische

- Hoor je */ies/* aan het einde van een woord of woorddeel, dat bij verlenging */iesu/* wordt, dan schrijf je *isch* of *ische*.

Behalve bij Fries – Friese. En bij woorden zoals *vies – vieze* en *precies – precieze*, omdat je een */z/* hoort in plaats van een */s/*.

praktisch

17 afbreken

- Samengestelde woorden worden afgebroken tussen de twee (samenstellende) woorden.

ijs – vrij

- We breken af tussen twee lettergrepen. De lettergreepgrens hoor je als je het woord in klankgroepen uitspreekt.

spre – ken

- Als op een lettergreepgrens twee medeklinkers staan, moet het woord tussen die twee medeklinkers worden afgebroken. (Let op: Als de verdubbelingsregel van toepassing is, wordt het woord tussen de dubbele medeklinker afgebroken.)

wer – ken, straf – fen

Regels om te onthouden

- Bij de combinatie *ng* en *nk* wordt afgebroken tussen de *n* en de *g* of de *n* en de *k*.

zin – gen, zin – ken

- Bij de lettergrepen *aai*, *ooi* en *oei* wordt afgebroken na de *i*.

aai – en, roei – en, gooi – en

- Bij de lettergrepen *uw*, *ouw*, *auw*, *ieuw* en *eeuw* wordt afgebroken tussen de *u* en de *w*.

ru – we, trou – wen, kau – wen, nieu – we, eeu – wig

- Woorden met een achtervoegsel worden afgebroken op de grens van het grondwoord en het achtervoegsel.

tent – je

18 tussen -n

In een samenstelling schrijf je een tussen-*n* als:

- het eerste deel van de samenstelling een meervoud op *-en* is:
boekenkast

- het eerste deel van de samenstelling al op *-en* eindigt
keukentrap

Regels om te onthouden

je schrijft geen tussen-*n* als:

- het eerste deel van de samenstelling geen meervoud heeft;
tarwebrood

- je bij de meervoudsvorm van het eerste deel kunt kiezen tussen een meervoud op *n* en een meervoud op *s*;
groentesoep

- het eerste deel van de samenstelling geen zelfstandig naamwoord is;
rodekool – spinnewiel

- het eerste deel van de samenstelling een versterkende betekenis heeft
apetrots

- het eerste deel van de samenstelling naar een persoon of zaak verwijst die in de gegeven context uniek is.
zonnestraal – Koninginnedag

19 tussen-s

In een samenstelling schrijf je een tussen-s als:

- het eerste deel niet op een s eindigt en het tweede deel er niet mee begint, maar je wel een /s/ hoort.

bakkerswinkel

Let op bij:

- samenstellingen waarbij het eerste deel op een s eindigt en het tweede deel ermee begint;

huisspin

Regels om te onthouden

- samenstellingen waarbij het eerste deel niet op een s eindigt maar het tweede deel er wel mee begint. Hierbij wordt wel de tussen-s geschreven, omdat die ook geschreven wordt in andere samenstellingen met het eerste deel.

dorpsstraat – dorpsplein – dorpsraad

20 koppelteken

Je gebruikt een koppelteken bij:

- samenstellingen die je verkeerd kunt uitspreken omdat er twee klinkers naast elkaar komen te staan;

na-apen

- aardrijkskundige namen;

Noord-Brabant

- samenstellingen met losse letters of cijfers;
cd-hoesje, 12-jarige
-
-

- samenstellingen met een voorvoegsel zoals ex, privé, oud.
ex-man, oud-minister
-
-

Let op: telwoorden krijgen geen koppelteken
tweeëntwintig

Regels om te onthouden

21 Hoofdletters

Hoofdletters worden geschreven:

- aan het begin van elke zinn; *De zon schijnt het hele jaar door.*
- in de indirecte rede; *Lieke schreeuwt: 'Ik kom toch niet!'*
- bij eigen namen; *Jean Maduro, Wendy de Cuba, mevrouw De Cuba*
- bij aardrijkskundige namen; *Aruba, Nederland, Australië*
- bij namen van feestdagen, talen en dialecten; *Kerstmis, Papiamentu, Limburgs*
- bij namen van verenigingen, instellingen, winkels en bedrijven; *het Rode Kruis, Wema*
- bij namen van merken, kranten, boeken en tijdschriften; *Coca-Cola, Amigoe*
- bij namen van straten, pleinen, kerken, gebouwen, en dergelijke. *Kerkstraat*

22 woordtekens

Een trema gebruik je:

- wanneer twee of meer klinkers achter elkaar worden geschreven en dit tot een foute uitspraak kan leiden. Het trema komt dan op de beginletter van de nieuwe lettergreep.

knieën, ruïne, zeeën

Let op:

- samenstellingen krijgen geen trema. Een uitzondering hierop vormen de telwoorden.

na-apen, zee-egel, tweeëntwintig

Regels om te onthouden

Een apostrof gebruik je:

- wanneer een *s* wordt toegevoegd aan woorden die eindigen op één van de enkele klinker *a, i o, u* of *y*.

video's, baby's, ski's, Angela's kamer

23 de persoonsvormregels

- Als je aan het einde van een persoonsvorm een */t/* klank hoort, dan schrijf je ook een *t*, behalve bij *had, deed, stond* en *den*-werkwoorden.

Twan speelt met Yasmin

- De verledentijdsvormen van *ten*- en *den*-werkwoorden schrijf je wanneer er geen sprake is van klankverandering, met *tt* of *dd*.

Het huis brandde helemaal af.

Floor stootte haar knie tegen de tafel.

- De verleden tijd enkelvoud van *den*-werkwoorden waarbij sprake is van klankverandering, eindigt altijd op *-d*.

Lieke hield de winkelwagen vast.

- De tegenwoordige tijd enkelvoud van *den*-werkwoorden eindigt op *-d* als:

- er ik in de zin staat;

Ik laad de winkelwagen vol.

- er sprake is van een achtergeplaatst je of jij;

Laad jij de winkelwagen vol?

- er sprake is van gebiedende wijs

Laad de winkelwagen vol.

In alle andere gevallen eindigt de tegenwoordige tijd enkelvoud van den-
werkwoorden op *dt*.

Moeder laadt de winkelwagen vol.

24 Engelse werkwoorden die in de Nederlandse taal worden gebruikt

- Voor Engelse werkwoorden gelden dezelfde persoonsvormregels als voor Nederlandse werkwoorden.

*skateboarden – ik skateboard, jij skateboardt, ik skateboardde, ik heb
gskateboard*

Let op bij werkwoorden waarbij de ik-vorm op e eindigt.

gamen – ik game, jij gamet, ik gamede, ik heb gegamed

Regels om te onthouden

25 meervouden

- Eindigt een woord op een lange klank die we met één letterteken schrijven, dan krijgt het woord in het meervoud 's.

agenda's, risico's, baby's

- Eindigt een woord op *ee, é, e (/u/)* of een tweetekensklank, dan komt de s er in het meervoud aan vast.

dominees, tralies, bureaus, logés, tantes

- Als de laatste lettergreep van een woord dat eindigt op *(er)ik, es (/us/)* of *it* weinig klemtoon heeft, dan wordt de laatste letter in het meervoud niet verdubbeld.

viezeriken – luiwammesen

26 verkleinvormen

- Als een woord eindigt op een lange klank (geschreven als *a, é, ee, o, u, i*), dan wordt het verkleinwoord met een dubbele klinker geschreven.
mama – mamaatje, stro – strootje

Let op:

- De *é* wordt in het verkleinwoord *ee* zonder accentteken, en de *i* (uitgesproken als /ie/) aan het eind van een woord wordt in het verkleinwoord *ie*.
- Woorden die op *ng* eindigen krijgen in de meeste gevallen *-nkje* op het eind, maar er zijn ook uitzonderingen op *-ngetje*. Het is goed te horen of verkleinwoorden op *-nkje* of *-ngetje* eindigen.
ketting – kettinkje, kring – kringetje

Persoonsvorm-kaart

Spelling Groep 7

Taal leesland

